

exinde perportare faciatis usque nos insimul conjungimus. Quid plura?

XXV. *Indiculus quem episcopus transmittit ad abbatem.*

Sanctorum meritis beatificato domno atque patri, Deique cultore, et ut confidimus vero amico nostro illi gratia Dei abbati, nos enim in Dei nomine ille, quamvis peccator, donum Dei episcopus. Deus scit, vester in omnibus proprius amicus, imprimis salutationem. *Desunt reliqua.*

XXVI. *a Cautio de infracturis.*

Contigit quod cellarium vel ^b spicarium vestrum infregi, et exinde annonam vel aliam raupam in solidos tantos furavi. Dum et vos et advocatus vester exinde ante illum comitem interpellare fecistis, et

^a Qui effracto horreo, vel cellario, furtum commiserat, eo nomine in certam pecuniam condemnatus, se ipsum pro pignore tradit. Bcx.

ego hanc causam nullatenus potui demerere, sic ab ipsis Racimburgiis fuit iudicatum, ut per vadum meum eam contra vos componere atque satisfacere debeam, hoc est, solidos tantos vel.... Sed dum ipsos solidos minime habui unde transolvere debeam, sic mihi apificavit, ut brachium in collam posui, et per comam capitis mei coram presentibus hominibus tradere feci, in ea ratione ut interim quod ipsos solidos vestros reddere potuero, et servitium vestrum et operam qualemcunque vel vos juniores vestri injunxeritis, facere et adimplere debeam; et si exinde negligens vel jactivas apparuero, spondeo me contra vos ut talem disciplinam supra dorsum meum facere iubeatis quam super reliquos servos vestros.

^b Spicarium est horreum, a spicis scilicet recodit. lb.

B

FORMULÆ ^a LINDENBROGII,

SIVE

ALTERA EDITIO FORMULARUM MARCULFI

A FRIDERICO LINDENBROGIO IN PUBLICUM EMISSA.

Incipiunt exemplaria de diversis conditionibus, qualiter regales vel cartæ pagenses aut senicæ, quas hæc formula continet, scribantur.

I. De episcopatu.

Kle rex viro apostolico, etc. (*Marculf., l. 1, c. 5.*)

II. *Indiculus regis ad episcopum ut alium benedicat.*

Domino sancto sede apostolicæ dignitatis colendo in Christo Patri, etc. (*Ibid., c. 6.*)

III. *Concessio civium pro episcopatu.*

Suggestio piissimo ac præcellentissimo domino illi regi, etc. (*Ibid., c. 7.*)

IV. Carta de episcopatu.

Dum, juxta Apostoli dictum, omnis potestas sublimatur a Domino (*Sirmond., Conc. Gall., t. II, p. 636*), et quatenus post Deum in regia manet potestate qualiter cuncta terrena debeant gubernari. Unde oportet nos salubri consilio retractare ut illi in locis sanctorum instituantur custodes qui digne ad ipsum officium gubernandum apparere noscuntur. Igitur dum et vestra et cleri vel pagensium civitatis illius adfuit petitio ut relicta urbe illa, quam prius regere et gubernare videbamini, in suprascripta urbe illa cathedram pontificalem suscipere deberetis, et dum vos apud animos nostros et actio commendat probata, et nobilitatis ordo sublimat, ac morum probitas vel mansuetudo et prudentiæ honestas exornat, cum consilio et voluntate pontificum procerumque nostrorum, juxta voluntatem et consensum cleri et plebium ipsius civitatis, in supradicta urbe illa pontificalem in Dei nomine vobis commisimus dignitatem. Propterea per præsentem præceptum decernimus ac jubemus ut supradicta urbs vel res Ecclesiæ ipsius et clerus sub vestro arbitrio et gubernatione consistent, et erga regimen nostrum semper fidem inlibatam custodire debeatis, et juxta canonicam institutionem plebem vobis commissam assiduis prædicationum sermonibus expolire, et non minus pietate quam se-

veritate constringere studeatis, et curam pauperum vel necessitatem patientium cum ingenti cura et dilectione procuretis, ut adquisita multiplicataque gregis vestri salute, ad ovile dominicum nullis maculis sordidatum valeatis præsentare; quatenus dum Ecclesiam vobis dispensatione divina commissam strenue regere atque gubernare videamini, vobis apud æternam retributorem mercedum suffragia largiantur, et vos immensum Christum pro nostrorum mole peccaminum assidue exorare debeatis.

V. *Carta de magna re, qui vult xenodochium vel monasterium construere.*

Domino vere sancto, etc. (*Marculf., l. II, c. 1.*)

VI. *Emunitas regia.*

Maximum regni nostri augere credimus munimentum si beneficia oportuna locis ecclesiarum benevola deliberatione concedimus, ac Domino protegente, stabiliter perdurare conscribimus. Novit igitur solertia vestra nos ad petitionem apostolici viri domini illius urbis episcopi tale pro æterna retributione beneficium induluisse ut in villis ecclesiæ domni illius, quæ moderno tempore aut nostro aut ejuslibet munere habere videtur, vel qua deinceps in jure ipsius sancti loci voluerit divina pietas ampliare, nullus iudex publicus ad causas audiendas aut fredam undique exigendam ullo unquam tempore præsumat ingredi; sed hoc ipse pontifex vel successores ejus propter nomen Domini sub integra emanitate omnino valeant dominari. Statuentes ergo jubemus ut neque vos, neque juniores vestri aut successores, nec ulla publica judiciaria potestas quoquo tempore in villas ubicunque in regno nostro ipsi Ecclesiæ aut regia aut privatorum largitate collatas, aut quæ inantea fuerint collaturæ, ad audendum altercationes ingredi, aut fredam de qualibet

^a Lindenbrogus cxxxv formulas quas publicavit, Marculfo attribuit, quippe qui in fronte præfationem hujus auctoris præfixerit. Verum ex duntaxat Marculfo tribuendæ, quæ exstant in Editione Bignoniana.

Cum pleræque Lindenbrogianæ formulæ eadem sint ac illæ quæ jam supra editæ sunt, eas tantum damus quæ alibi non reperiuntur.

causa exigere, vel mansiones aut paratas vel fidejussores tollere præsumptis; sed quicquid exinde exigere, aut de servientibus cæterisque nationibus quæ sunt infra agros vel fines seu supra terras prædictæ ecclesiæ commanentes, fiscus aut de freda aut undecunque potuerat sperare, ex nostra hac indulgentia pro futura salute in luminaribus ipsius ecclesiæ per manus agentium eorum proficiat in perpetuum. Et quod nos propter nomen Domini et animæ nostræ remedium, seu pro nostra subsequente progenie, plena devotione indulsumus, nec regalis sublimitas, nec cuiuslibet iudicium seu cupiditas refragare tentet. Et ut præsens auctoritas tam præsentem quam futuris temporibus inviolata, Deo adiutore, permaneat, manus nostræ subscriptionibus infra roborare decrevimus.

VII. Confirmatio de emunitate

Ille rex Francorum vir inlustris. Quotiescunque petitionem sacerdotum vel ancillarum Dei ad effectum perducimus, regiam consuetudinem exeremus, et nobis ad mercedem vel ad stabilitatem regni nostri in Dei nomina pertinere confidimus. Ideoque dominis viris sanctis ac venerabilibus apostolicis in Christo patribus omnibus episcopis, vel omnibus abbatibus, seu inlustribus atque magnificis viris, ducibus, comitibus, vicariis, centenariis, vel omnibus vasis nostris, vel omnibus missis nostris discurrantibus. Cognoscatis quod inlustris abbas ille de monasterio illo in pago illo, in loco qui dicitur ill. in honorem sancti ill. constructo, una cum monachis vel Dei ancillis ad laudem Christi canendum sub religionis norma conversantibus, clementiæ regni nostri suggestionem intulit eo quod gloriosus dominus et genitor noster ill. quondam rex per suam præceptionem, sua manu roboratam, talem emunitatem ad ipsam casam Dei sancti ill. vel monasterii ill. vel ipsi abbatii habuisset concessam atque indultam, ut nullus iudex publicus vel quislibet iudiciaria potestate accinctus in cortes vel villas ipsius monasterii nullum debuisset habere introitum, nec ad causas audiendas, nec ad fredam exigendam, nec fidejussores tollendos, nec mansiones aut paratas requirendas, nec ulla retributiones exactandas; quod fiscus noster exinde habere poterit, nullatenus exactetur, nec requiratur. Unde et confirmationes anteriorum regum parentum nostrorum nobis in præsentem protulit relegendas; petitiisque celsitudinem nostram ut circa ipsam monasterium nostra hæc deberet auctoritas generaliter confirmare. Quod nos beneficium gratanti animo pro mercedis nostræ augmento non solum confirmantes, sed etiam novum sub emunitatis nomine concedentes, per hoc præceptum specialius decernimus atque omnino jubemus, quod in perpetuum absque ullis obstaculis et refragationibus volumus esse mansurum, ut absque introitu episcopi aut archidiaconi ad orationem aut prædicationem lærandam nullus iudex publicus in cortes vel villas ipsius monasterii ullum debeat habere ingressum, nec ad causas audiendas, nec fredam exigendam, nec fidejussores tollendos, nec mansiones aut paratas requirendas, nec ulla retributiones exactandas; quod fiscus noster exinde habere poterit, nullatenus exactetur nec requiratur. Nisi, ut diximus, pro mercedis nostræ augmento, sicut ab antecessoribus regibus parentibus nostris, seu et domno glorioso genitore nostro ill. quondam rege, moderno tempore fuit concessum atque indultum, ita nostris oraculis plenius confirmamus, quod in perpetuum volumus esse mansurum. Et ut hæc præceptio firmior habeatur, et per tempora melius conservetur, manus nostræ signaculis subter eam decrevimus roborare, et annulo nostro subter sigillavimus.

VIII. Confirmatio de omni corpore facultatis monasterii.

Ille rex illi patricio, etc. (*Marculf.*, l. 1, c. 31.)

A IX. Ut causas auctorum adsumendi aliquis licentiam habeat.

Malorum necesse est, etc. (*Ibid.*, c. 36.)

X. Indiculus regis de privilegio.

Ille rex Francorum vir inluster illi comiti, etc. (*Marculf.*, *append.*, c. 30.)

XI. Alius indiculus regalis.

Karolus gratia Dei rex Francorum, etc. (*Ibid.*, c. 45.)

XII. Item alius.

Ille rex Francorum viris inlustribus patriciis, comitibus, telonariis, vel omnibus curam publicam agentibus. Si opportuna beneficia ad loca sanctorum ecclesiarum vel sacerdotibus præstare non desinamus, hoc nobis procul dubio in æterna beatitudine retribuere confidimus. Igitur cognoscite magnitudo seu almitas vestra quod nos ad petitionem apostolici viri, illius urbis antistitis, talem propter nomen Domini, ejus meritis compellentibus, beneficium præstitisse cognoscite ut ubicunque infra regnum nostrum missi sui mercare videntur, vel pro reliqua necessitate discurrunt, nullum teloneum nec quamlibet redhibitionem exinde ad partem fisci nostri nec ipse nec missi sui solvere non debeant. Propterea per præsentem præceptum decernimus quod perpetually mansurum esse volumus, ut nullum teloneum in nullis civitatibus aut pagis vel ubicunque in regno nostro teloneus exigitur, nec de navali nec de carrali evectio, nec de rotatico, nec de pontatico, nec pulveratico, nec saltuatico, nec cespatico, nec de saumariis, nec de eo quod homines eorum ad dorsum portant, nec nulla redhibitionem, quam fiscus noster exinde sperare poterat, nec vos nec juniores aut successores vestri non requiratis nec exigatis; sed omnia et in omnibus hæc propter nomen Domini ipse pontifex vel successores sui aut memorata ecclesia sancti illius habeant indultum, vel in luminaribus ipsius loci proficiat. Quæ vero auctoritas ut perpetuis temporibus valeat, propria eam manu infra decrevimus roborare.

XIII. Epistola donationis.

Mundi terminum ruinis crebrescentibus appropinquare iudicia certa manifestant, etc. (*Marculf.*, l. 11, c. 5.)

XIV. Alia donatio.

Ego ille, de misericordia Dei et pietate confusus, per hanc epistolam donationis datum donatumque in perpetuum esse volo ad basilicam sancti illius, ubi ipsius pretiosum corpus requiescit, et venerabilis vir ille Abba præesse videtur, etc. (*Formulæ veteres*, c. 1.)

XV. Donatio de parva re ad ecclesiam.

Si aliquid de rebus nostris locis sanctorum, etc. (*Marculf.*, l. 11, c. 6.)

XVI. Cessio a die præsentem ad ecclesiam.

Dum fragilitas humani generis pertimescit ultimum vitæ tempus, etc. (*Ibid.*, c. 4.)

XVII. Item alia cessio.

Ego ille cogitans Dei amorem vel æternorum bonorum retributionem, ideo cedo a die præsentem ad prædictam basilicam et monachos ibidem consistentes cessumque in perpetuum esse volo portiones meas in loco nuncupato ill. sitas in pago ill., quæ mihi tam de alode quam de comparato vel de quolibet adtractio advenit, vel legibus advenire potest, in supra memorato loco, tam terris, domibus, ædificiis, mancipiis, libertis, accolabus, merito accolonorum, vineis, silvis, pratis, pascuis, campis, cultis, incultis, aquis, aquarumve decursibus, mobilibus et immobilibus, cum omnibus adjacentibus et appendiciis vel colonicis ad me pertinentibus, vel omni integritate, vel super-

posito, quicquid dici aut nominari potest in supra memorato pago vel loco supra nominato, vel utique de supradictis portionibus tenere visus sum, totum et ad integrum a die præsentis ad jam memoratum monasterium vel ad ipsos monachos ibi consistentes perpetualiter trado atque transfundo de meo jure in eorum dominationem ad possidendum, ut quicquid a die præsentis exinde facere voluerint, liberam ac firmissimam in omnibus habeant potestatem faciendi. Si quis vero, quod fieri non credo, in futurum, sive ego ipse, aut ullus de heredibus vel proheredibus meis, aut ulla emissa vel opposita persona, vel quislibet, qui contra hanc cessionem meam, quam ego bona voluntate fieri et adfirmare rogavi, venire, agere, aut resultare, vel quibuscumque modis repetere aut infringere conatus fuerit, nec hoc valeat vindicare quod repetit, et insuper partibus supra memorati monasterii vel monachis ibi consistentibus duplum tantum quantum ipsæ res eo tempore meliorate valuerint componat, et insuper socio fisco multa auri libram unam coactus exsolvat, et hæc cessio omni tempore firma permaneat, stipulatione subnexa. Actum loco illo.

XVIII. Donatio ad casam Dei.

Ille bene possidet res in seculo qui sibi de terrenis seu de caducis rebus comparat præmia sempiterna. Quapropter ego in Dei nomine ille, necnon et conjux mea, ambo pariter cogitantes de Dei timore vel æterna retributione, propterea donamus, tradimus aliquas res nostras ad monasterium quod dicitur illi, quod dedicatum esse dinoscitur in honorem sancti illius, ubi venerabilis vir ille rector præesse videtur. Donamus igitur et donatum in perpetuo esse volumus, hoc est, in pago illi nuncupato illi fluvio illi mansos tantos, cum hominibus ibidem commanentibus vel aspicientibus illi vel illi cum domibus, ædificiis, curtiferis, cum wadris, campis, terris, tam cultisquam et incultis, silvis, pratis, pascuis, farinariis, cum inviis, perviis, aquis, aquarumque decursibus, mobilibus et immobilibus, præsidis, peculiis, peroribus, omne et ex omnibus, quicquid in ipso loco nostra videtur esse possessio vel dominatio, rem exquisitam, totam et ad integrum, tam de alode quam et de comparato seu de quolibet adtractu, quicquid ad nos ibidem noscitur pervenisse, de nostro jure in jus et dominationem jam dicti monasterii per hanc chartulam donationis sive per festucam atque per andelangum a die præsentis donamus, tradimus, atque perpetualiter in omnibus transfirmandus. In ea vero ratione ut pars prædicti monasterii ab hac die hoc habeat, teneat, atque possideat, vel quicquid exinde facere voluerit, liberam ac firmissimam, Christo propitio, in omnibus habeat potestatem. Et si quis deinceps, quod futurum esse non credimus, si nosmetipsi, quod absit, aut ullus quislibet de heredibus nostris, seu ulla qualibet extranea persona contra hanc donationem venire aut eam calumniari præsumperit, si se exinde non correxerit, a liminibus sanctæ Ecclesiæ excommunicatus et sequestratus appareat, et insuper ante tribunal Christi hac de causa se judicatum iri cognoscat. Cui vero calumniam intulerit, auri uncias tant. argenti libras tant. coactus exsolvat, et quod repetit nullo modo evindicare prævaleat; sed præsens donatio hæc nostris et nobis rogantibus honorum hominum manibus roborata, quorum nomina vel signacula subter tenentur inserta, stipulatione nostra posita, diuturno tempore maneat inconvulsa. Actum. Et reliqua.

XIX. Precaria ad casam Dei.

Domino venerabili et in Christo patri illi. episcopo de monasterio illo, quod est constructum infra muros illius civitatis juxta fluvium illi. etc. Igitur ego in Dei nomine ille. Dum non est incognitum qualiter omnem rem portionis meæ in pago illi. in loco nun-

cupato illi. super fluvio illi. et in alio loco qui dicitur illi. id est mansos tantos, cum domibus, ædificiis, curtiferis, cum wadris, silvis, terris arabilibus, campis, pratis, pascuis, cum inviis, perviis, et mancipiis ibidem commanentibus vel adspicientibus, quantacunque in ipsis locis mea fuit possessio vel dominatio, vobis ad ipsum monasterium superius nominatum ad opus sancti illi. tradidi atque transfirmani. Sed postea mea fuit petitio, et vestra non denegavit voluntas, ut ipsam rem, dum advixero, per vestrum beneficium usufructuario mihi præstissetis ad habere. Quod ita et fecistis. Simili etiam modo expetivi a vobis aliquam rem vestram in pago illo, in loco nuncupato illi. super fluvio illo, illam videlicet rem quam quondam ille homo per vestrum beneficium tenere visus est, ut eam mihi in usum concedere dignaremini. Et pro ipso usu censivi vobis annis singulis denarios seu solidos tantos, ut ipsos ad festivitatem sancti illius, die mensis illius, exolvere facerem. Et si de ipso censu tardus aut negligens apparuerim, fidem exinde faciam, et contra ipsam casam Dei componere debeam. Et sic nobis complacuit atque convenit ut ipsas res nec vendere, nec donare, nec concambiare, nec in ullum quodlibet naufragium imponere licentiam non habeam, nisi tantum, dum advixero, usitare et meliorare faciam. Et post meum ex hac luce discessum, filius meus nomine illi. in ipsa precaria vel in ipso censu adstare debeat. At post ejus discessum ipsas res cum omni supraposito, quicquid ibidem adtractum emelioratumque reperit fuerit, vel transitus ejus ibidem dereliquerit, absque ullius contradictione vel judicaria consignatione, revocare faciatis in vestrum dominium. Et ut hæc precaria firmior habeatur, de quinquennio in quinquennium sit renovata, quatenus sic semper permanere valeat in effectum, stipulatione interposita. Actum. Et reliqua.

XX. Præstaria ad casam Dei.

Ego in Dei nomine ille, abba de monasterio illo quod est constructum in honore sancti illius, dilecto amico nostro nomine illi. et uxori suæ nomine illi. Dum non est incognitum qualiter aliquas res vestras in pago illo, in loco nuncupato illo, super fluvio illo, hoc est, mansos tantos, cum domibus, ædificiis, curtiferis, cum wadris, campis, terris, pratis, pascuis, cum inviis, perviis, et mancipiis ibidem commanentibus vel adspicientibus his nominibus illi. et illi. vel quantacunque in ipso loco vestra fuit possessio vel dominatio, nobis ad jam dictum monasterium ad opus sancti illi. tradidistis atque confirmastis. Sed postea vestra fuit petitio, et nostra non denegavit voluntas, ut ipsas res, dum advixeritis, usufructuario jure præstissemus ad habere. Quod ita et fecimus. Et pro ipso usu censistis nobis singulis annis denarios tantos, ut ipsos ad festivitatem sancti illi. die mensis illi. exolvere faciatis. Et si de ipso censu tardi aut negligentes apparueritis, fidem exinde faciatis, et contra ipsam casam Dei componere debeatis. Et sic nobis complacuit atque convenit, ut ipsas res nec vendere, nec donare, nec alienare, nec concambiare, nec in ullum quodlibet naufragium ponere licentiam non habeatis; nisi tantum, dum advixeritis, usitare et meliorare faciatis; et post vestrum amorum discessum ipsas res emelioratas absque ullius contradictione vel judicaria assignatione revocare faciatis in nostrum dominium. Et hæc præstaria de quinquennio in quinquennium sit renovata, quatenus permanere valeat in effectum, stipulatione composita, diuturno tempore inconvulsa. Actum. Et reliqua.

XXI. Donatio ad casam Dei.

Domino vere sancto ac reverendissimo monasterii illius, etc. (Marculf., append., c. 40.)

XXII. Precaria ad casam Dei.

Dominis vere sanctis monasterii in honorem san-

etæ Mariæ et sancti Petri et sancti Pauli, principum apostolorum, constructi in pago Wastinensi, ubi illustri abbatiâ ill. custrix præesse videtur, una cum norma plurima ancillarum ibidem constitutum, ego illa femina. Dum non habetur incognitum, sed plurimis est manifestum, quod ego res proprietatis meæ in loco qui dicitur ill. per epistolam donationis ad ipsum monasterium vestrum delegavi. Propterea expetii a vobis, et vos petitionem meam non denegastis, ut ipsas res, quandiu vivo, sub usu beneficii vestri tenere et usuare debeam, et alibi ipsas res alienare pontificium non habeam, et post meum quoque discessum cum omni re emeliorata ad ipsum monasterium absque ulla expectata traditione vos, vel rectores ipsius monasterii, in eorum faciant revocare potestatem et dominationem. Et ut in postmodum aliquod præjudicium ex hoc generare non debeam, propterea hæc precariam vobis vel ipsi monasterio vestro emittendam decrevi, ut neque ego, neque ullus de heredibus meis, quamvis per longinqua spatia, ipsas res repetere non debeamus. Quod qui fecerit, inferat vobis vel partibus ipsius monasterii suisque rectoribus auri libram unam argenti pondo duo, et præsens precaria firma permaneat. Et ut aliæ præcariæ de quinquennio in quinquennium renovantur, istam vero non sit necesse renovare, sed per semetipsam omni tempore obtineat firmitatem, cum stipulatione subnexa. Actum. Et reliqua.

XXIII. Præstaria.

Dulcissimæ feminae ill. ego illa abbatiâ. Dum non est incognitum qualiter tu ante hos dies rem proprietatis tuæ in pago ill. in loco qui dicitur ill. ad monasterium sanctæ Mariæ adfirmasti, unde precariam a nobis vel ab ipso monasterio petiisti, propterea has litteras in te adfirmavimus, ut dum advivis usualiter ipsam rem tenere et dominare debeas, et alibi ipsam alienare pontificium non habeas, et si hoc conatus eris facere, ipsam rem a die præsentis perdas. Et at has litteras firmiores obtineas, manu nostra subter adfirmavimus, cum stipulatione subnexa. Actum. Et rel qua.

XXIV. Traditoria de terra.

Notitia qualiter et quibus presentibus veniens homo aliquis advocatus sancti illius. etc. (*Marculf., append., c. 43.*)

XXV. Precaria de ipsa villa dum vivit.

Domino venerabili in Christo Patri domno ill. abbatu de monasterio ill. vel omni congregationi monachorum in monasterio illo quod est in pago illo, in honorem sanctorum illorum constructo, ibidem Deo deservienti, ego enim ille. Dum non habetur incognitum, sed inter plures cognoscitur quod ego res meas juris ac proprietatis meæ, quæ sunt in pago illo et illis conditis vel finibus illis, villas et loca nuncupata ill. et ill. cum omni merito vel termino suo, cum omni integritate vel appendiciis, vel adiacentiis, vel suprapositis, seu servos et ancillas, accolas, libertos, libertas, cum omni peculiari et merito eorum, ad jam dictum monasterium a die præsentis per meam epistolam confirmavi, et vos omnia supra memorata vel quantum ipsa epistola commemorat, per meam traditionem ad partem jam dicti monasterii in vestro jure vel potestate recepistis; sed dum postea mea fuit petitio vel supplicatio, et vestra præstitit bona voluntas, ut ipsas res, quandiu advivero, per vestrum præstitum beneficium tantummodo usufructuario ordine habeam vel possideam, eo videlicet modo, ut quicquam exinde minuendi aut distrabendi aut alienandi non habeam potestatem. Quod si fuerit, quod absit, aut ego ipse, aut aliquis de heredibus meis, vel quislibet qui in aliqua contrarietate aut diminutione seu calumnia orta fuerit, aut surrexerit, aut adesse conatus fuerit, in primis ipsas res amittat, et abbas

A monasterii vestri eas ad integrum recipiat, insuper et alias tantas res partibus ipsius monasterii componere et adimplere faciat. Et quia consistis me annis singulis pro ipsis rebus in festo sancti ill. argentum vel quidlibet solvere faciam, si de ipso censu ad eum placitum negligens fuero, spondeo ut ipsam in duplum solvam. At dum hæc omnia supra memorata inlibata servavero, nec vos nec juniores aut successores vestri de ipsis rebus ullam diminutionem vel contrarietatem, si spatium vitæ Dominus mihi prolongare dignatus fuerit, facere præsumatis. Post meum quoque discessum omnes ipsas res, cum omni addita melioratione vel omnibus suprapositis, cum omnibus rebus atque corporibus, opibus atque præsidis, absque ullius judicis aut heredium meorum expectata consignatione aut traditione vos aut agentes vestri jam dicti monasterii vestri in eorum faciant revocare vel recipere dominationem vel potestatem, sicut eorum continet epistola, pepetualiter faciendo quod egerit.

XXVI. Sequitur præstaria.

In Dei nomine ille abba et omnis congregatio fratrum nostrorum ad monachorum in monasterio ill. Domino deservientium, in Christo filio illo. Dum tua fuit petitio vel supplicatio, et nostra decrevit voluntas, ut præstitum beneficium de rebus nostris tibi facere deberemus, quod ita et fecimus, quæ sunt in pago ill. in condita illa, in loco qui vocatur sic, quem tu aut ill. per epistolam donationis a die præsentis ad jam dictum monasterium nostrum ill. confirmavit, id est, mansum cum casa, vel alias terras, vel quantum ipsa epistola continere videtur, ut quandiu advixeris, aut ad v, aut x, aut xv, annos ipsas res usualiter habere et possidere vel excolere debeas, at nihil exinde minuendi, aut alienandi, vel detrahendi, aut in pejus vertendi non habeas potestatem, neque transferendi quicquam, quod si feceris, aut in alio contrario aut iniquo ingenio vel contrarietate aut tu ipse, aut aliquislibet homo de ipsis rebus adesse aut adstare conatus fuerit in primis ipsas res amittas vel perdas, et alias tantas vel tales partibus jam dicti monasterii componere et solvere facias. Et censuimus de annis singulis pro ipsis rebus in festo sancti ill. ceram aut argentum tant. partibus ipsius monasterii solvere facias. Et si de ipso sensu negligens fueris, ipsum duplum reddas; et hæc præstaria nostra usque ad eum placitum firma permaneat, stipulatione subnexa. Acta ibi. Et reliqua.

XXVII. Alia precaria.

Domino sancto et apostolica sede colendo domno et in Christo patri ill. ego ill. et conjux mea illa. Pluribus non est incognitum qualiter propter nomen Domini ad ecclesiam illam in honorem sancti illius villam nostram nuncupatam ill. sitam in pago ill. per epistolam cessionis visi fuimus concessisse, etiam vos ad partes suprascriptæ ecclesiæ recepisse. Sed dum postea nostra fuit petitio, et vestra benevolentia et pietas, ipsam villam, dum advivimus, aut qui parte sua ex nobis superstitis fuerit, dum advivit, nobis ad beneficium usufructuario ordine excolendam tenere permisistis, ea scilicet ratione ut nihil exinde penitus de qualibet re alienandi aut minuendi pontificium non habeamus, sed absque ullo præjudicio suprascriptæ ecclesiæ vel vestro eam tantummodo excolere debeamus, ideo hanc precariam vobis emittimus, ut nullo unquam tempore nostra possessio, etiamsi spatium vitæ nobis Dominus prolongaverit, nullum præjudicium aut diminutionem aliquam de ipsa villa vobis generare non debeat; nisi usu tantum, dum advivimus, habere debeamus. Et post nostrum amborum discessum, cum omni re meliorata, quicquid ibidem undique adtrahere aut meliorare poterimus, per hanc precariam, ac si semper per quinquennium renovata

fuisset, absque ullius iudicis aut heredum nostrorum expectata traditione vos et successores vestri aut agentes ecclesie in vestram eam faciatis dominationem revocare perpetually possidendam vel quicquid exinde facere elegeritis, sicut nostra continet epistola, ad profectum prefate ecclesie domni illius liberum habeatis arbitrium. Facta precaria ibi. Et reliqua.

XXVIII. Venditio ad monasterium.

Venerabili in Christo patri illi abbati de monasterio sancti illius, etc. (*Formule Bignonianæ*, c. 19.)

XXIX. Precaria de venditione.

In Christo venerabili patri et domno illi abbati, etc. (*Ibid.*, c. 20.)

XXX. Commendatitia de re vendita.

In Christo venerabilis abbas ille de monasterio illo, quod est in pago illo, etc. (*Ibid.*, c. 21.)

XXXI. Præceptum de clericatu.

Si eis qui se ad onus clericatus transferre deliberant, licentiam non negamus, etc. (*Marculf.*, l. 1, c. 19.)

XXXII. Carta de ducatu et patriatu vel comitatu.

Perspicue regalis in hoc perfecta conlaudatur clementia, etc. (*Ibid.*, c. 8.)

XXXIII. Tractoria in itinere pergendo.

Domini sanctis et apostolicis sedibus collocatis episcopis, abbatibus, vel abbatissis, etc. (*Marculf.*, *append.*, c. 10.)

XXXIV. Alia tractoria.

Domini sanctis et apostolicis ac venerabilibus in Christo patribus regibus, etc. (*Formule Bignonianæ*, c. 15.)

XXXV. Epistola tractoria legatariorum vel minima facienda istius instar.

Ille rex omnibus agentibus. Dum et nos in Dei nomine apostolico, etc. (*Marculf.*, l. 1, c. 11.)

XXXVI. Carta de causa suspensa.

Cognoeat magnitudo seu utilitas vestra dum et nos ad præsens apostolico viro ill., etc. (*Ibid.*, c. 23.)

XXXVII. Carta de Mundeburde regis et principis.

Rectum est ut regalis potestas illis tuitionem impartiat quorum necessitas comprobatur. Igitur, etc. (*Ibid.*, c. 24.)

XXXVIII. Alio modo.

Ille rex vir inluster dominis sanctis ac venerabilibus in Christo patribus omnibus episcopis, vel omnibus abbatibus, seu et inlustris viris ducibus, comitibus, vicariis, centenariis, vel omnibus agentibus, seu omnibus missis nostris discurrentibus, vel omnibus paribus et amicis nostris, tam presentibus quam futuris, bene cupiens vester. Comperiat magnitudo seu industria vestra quod veniens venerabilis vir ille, abba de monasterio sancti illius, tam se quam et ipsum monasterium cum omnibus rebus suis ad nos se plenius commendavit; et nos postea gratante animo ipsum venerabilem virum illum abbatem cum ipso monasterio vel hominibus suis et omnes causas suas amabiliter sub nostro recipimus mundeburde vel defensione. Ideoque salutantes magnitudinem seu industriam vestram, vobis omnino per has litteras rogamus atque præcipimus ut nullus ex vobis iam dictum venerabilem abbatem, vel ipsum monasterium, nec homines, nec res suas, quas ad præsens habere videtur, vel inantea, Christo propitio, per bonis hominibus ibidem conlatum fuerit, nullus inquietare nec condemnare vel aliquid de rebus suis minuare omnino præsumat; sed cum Dei gratia et nostro mundeburdo vel defensione tam

A eum quam suos homines residere cum quiete sinatis. Et si aliqua causæ adversus ipsum abbatem vel monasterium ipsius seu homines ejus fuerint, quæ in pago absque suo iniquo dispendio recte defuisse non fuerint, eas usque ante nos omnimodis fiant suspensas vel reservatas, et postea ante nos per legem et justitiam finitivam accipiant sententiam. Et ut certius credatis, manu propria subter firmavimus et de anulo nostro sigillavimus. Signum domno illo rege. Ille recognovi et subscripsi. Datum die illo, anno illo, loco illo.

XXXIX. Ut leudesamia promittantur regi.

Ille rex comiti illi. Dum et nos una cum consensu procerum nostrorum, etc. (*Marculf.*, l. 1, c. 40.)

XL. Sacramentum fidelitatis.

B Repromitto ego quod ab isto die inantea fidelis ero domno Karolo piissimo imperatori, filio Pippini regis et Berthanæ reginæ, pura mente, absque fraude et malo ingenio de mea parte ad suam partem, et ad honorem regni sui, sicut per dicitum debet esse homo domino suo. Sic me adjuvet Deus et ita sanctorum patrocinia quæ in hoc loco sunt, quia diebus vitæ meæ per meam voluntatem, in quantum mihi Deus intellectum dederit, sic attendam et consentiam.

XLI. Commutatio cum rege.

Ille rex illi regi. Nemo sibi quicquam caruitur minuire quicquid e contra recipit in augmento. Dum inter nos, etc. (*Marculf.*, l. 1, c. 30.)

XLII. Confirmatio regis de omni corpore facultatis.

Merito regalis clementia in illis collata munera vel proprietates parentum nostrorum confirmare deliberat quos cognoscit, etc. (*Ibid.*, c. 31.)

XLIII. Præceptum de lesouervo per manum regis.

C Quicquid in præsentia nostra agitur, vel per manum nostram videtur esse transvulsus, etc. (*Ibid.*, c. 15.)

XLIV. Prologi de cessionibus regalibus.

Merito largitatis nostræ munere sublevantur, etc. (*Ibid.*, c. 14.)

Item. Perspicue compendiis regalibus illud adscribitur, etc. (*Ibid.*)

XLV. Cessio ad laicos.

Nilil, ut ait Apostolus, in hunc mundum iatulumus, nec quicquam ex eo auferre vobiscum poterimus, etc. (*Ibid.*)

XLVI. Confirmatio ad seculares viros.

Regiam consuetudinem exercemus et fidelium nostrorum animos adhortamur, etc. (*Ibid.*, c. 17.)

XLVII. De regis amstratione.

D Rectum est ut qui nobis fidem pollicentur inlæsam, nostro tueantur auxilio. Et quia ill. noster fidelis, etc. (*Ibid.*, c. 18.)

XLVIII. Præceptum donationis inter virum et uxorem.

Dum Dominus omnipotens, Creator cæli et terra, permisit, juxta quod legitur in principio, etc. (*Ibid.*, c. 12.)

XLIX. Carta donationis inter virum et uxorem, quæ gestis municipalibus sit allegata.

Quicquid inter conjugatos de propria facultate ob amorem dilectionis, etc. (*Marculf.*, l. 11, c. 7.)

L. Alia donatio.

Quandoquidem Deus voluerit inter virum et uxorem, ad pacis vinculum atque concordiam neclendam, ut res eorum inter se condonare deberent, sicuti et fecerunt. Ideoque complacuit atque conve-

nit inter venerabilem virum illum et uxorem illius nomine illam, eo quod inter eos agnatio minime esse cerneretur, ut alter alteri de rebus eorum inter se condonare deberent. Quod ita et fecerunt. Dedit itaque venerabilis vir ille uxori suæ, nomine illa, de rebus suis in pago ill. in loco nuncupato ill. super fluvio ill. hoc est mansos tantos, cum domibus, ædificiis, curtiferis, cum wadris, terris, silvis, pratis, pascuis, campis, mobilibus et immobilibus, mancipiis ibidem commanentibus vel adspicientibus his nominibus ill. et ill. cum omni integritate vel soliditate, quicquid ibidem jure hereditario ad se pertinere videtur. Similiter visa est reddere uxor ill. nomine ill. præfato jugali suo nomine ill. de rebus suis in pago illo in loco nuncupato ill. super fluvio ill., mansos tantos, cum domibus, ædificiis, curtiferis, cum wadris, terris, tam cultis quam incultis, silvis, campis, pratis, pascuis, cum inviis et perviis eorum, integra omnia et ex omnibus, quicquid ibidem sua fuit possessio vel dominatio. Similiter etiam omne præsidium vel elaborata eorum inter se pars parti visus est donare. In tali vero tenore, ut quisquis de eis pari suo in hoc seculo superstes fuerit, omnes res quas dedit et quas accepit, in suo jure et dominatione recipere debeat, habeatque tenendi, dandi, vendendi, commutandi, heredibusque suis ad possidendum relinquendi liberam in omnibus potestatem. Propterea hæc duas epistolas adfatimas uno tenore conscriptas inter se fieri vel firmare rogaverunt, ut nullus quilibet de heredibus ac proheredibus eorum hanc congruitatem inter eos factam illo unquam tempore possit irrumpere, nisi absque ullius contradictione omni tempore firma et stabilis permaneat. Quod si aliquis de heredibus ac proheredibus eorum hanc cessionem calumniari præsumperit, dupliciter quantum eo tempore ipsæ portiunculæ valuerint, et insuper ad partem fisci, auri uncias tantas, argenti libras tantas coactus exsolvat, et quod repetit nullum obtineat effectum, sed, sicut diximus, hæc epistolæ tam a nobis quam ab aliis honorum hominum manibus roborata, omni tempore firmæ et stabiles permanent, stipulatione interposita. Actum. Et reliqua.

LI. Obnoxiatio a patre in filios facta.

Dulcissimis filiis meis illis. Omnibus non habetur incognitum qualiter ante hos annos, etc. (*Marculf.*, l. 11, c. 9.)

LII. Donatio quam pater donat filio suo.

Dulcissimo atque amantissimo filio meo illi, ego ille genitor tuus. Dum et ego te dulciter enutrivit, etc. (*Formulæ Bignoniana*, c. 9.)

LIII. Alia donatio de eadem re.

Ego in Dei nomine ille. Amore Domini nostri Jesu Christi, ut veniam deliciis meis, etc. (*Ibid.*, c. 11.)

LIV. Charta cum in locum filiorum nepotes instituuntur ab avo.

Dulcissimis nepotibus meis illis, ego ille. Quicquid filiis vel nepotibus de facultate pater cognoscitur ordinasse, voluntatem ejus, etc. (*Formulæ veteres*, c. 22.)

LV. Alia de eadem re.

Ego in Dei nomine ille et conjux mea illa dilectissimis nepotibus nostris necnon et neptibus nostris illis. Constat vero, prout fragilitas humana exposcit, quæ primi parentis culpa existente mortis debitum quotidie nolens volensque persolvit, quod genitor vester nomine ille filius noster de hac luce ante nos visus est decessisse, et nos Dei omnipotentis providentia ei reservati superstiti fuerimus. Hac igitur de causa complacuit nobis atque convenit ut pro ipso proprietatis jure, in quo genitor vester legitime succedere debuit si nobis in hoc seculo superstes fuisset,

ita vos post nostrum quoque decessum æqualem partem cum avunculis vel amitis vestris filiis vel filiabus nostris ad integrum accipere debeatis. Propterea per hanc chartulam traditionis, sive per festucam atque per andelangum donamus, tradimus vobis, sicut diximus, de omni re proprietatis nostræ, quicquid ad præsens possidere visi sumus, id est tam in terris quam in silvis, campis, pratis, pascuis, vineis, mancipiis, peculis, pecoribus omnia et ex omnibus, ut ipsam hereditatem, sicut diximus, æqualiter contra heredes nostros filios vel filias nostras, ipsam videlicet portionem quam pater vester ille hereditare voluerit accipere debeatis, ut ab hac die habeatis, teneatis, atque possideatis, et inter vos legitime dividere faciatis, vel quicquid exinde facere volueritis, liberam in omnibus habeatis potestatem. Et si quispiam contra hanc chartulam cessionis aliquam calumniam stabilire præsumperit, vel vobis ipsam portionem per fraudem abstrahere voluerit, componat vobis dupliciter, id est, quantum eo tempore ipsa portio valuerit, et insuper inferat ad partem fisci auro uncias tant. argento libras tantas. Et hoc actu exsolvat, et insuper quod repetit nullatenus evindictet, sed præsens epistola hæc omni tempore firma et stabilis permaneat, stipulatione subnexa. Actum. Et reliqua.

LVI. Carta cum quis nepoti aliquid meliorare voluerit.

Dulcissimo nepoti meo illi. Quicquid pater unumquemque de filiis vel nepotibus plus habere voluerit, hoc sibi secundum legis ordinem sine consortis repetitione defendat, nec præsumat aliquis contra voluntatem patris agere. Igitur ego in Dei nomine ille, dum et me jam senectus adgravat, et necessitates ut oportet procurare non valeam, etc. (*Marculf.*, l. 11, c. 11.)

LVII. Alia de eadem re.

Dulcissimis nepotibus meis illis, necnon et neptibus meis illis, ego in Dei nomine ille. Licet pro servitio vel benevolentia quam circa me die noctuque exhibuistis, de rebus proprietatis meæ vobis aliquid condonare deberem, sicuti et feci. Ideoque per hanc epistolam cessionis, sive per festucam atque per andelangum dono trado vobis aliquam rem meam in pago illo, in loco qui dicitur ille, id est, mansos tantos, cum ædificiis suprapositis, una cum terris, silvis, campis, pratis, pascuis, communis, necnon et mancipiis ibidem commanentibus vel adspicientibus, omnia et ex omnibus, quicquid in ipso loco mea videtur esse possessio vel dominatio. In tali vero ratione ut hæc omnia superius nominata a die præsentis habeatis, teneatis, atque possideatis, vel quicquid exinde facere volueritis, liberam in omnibus habeatis potestatem. Et si quis deinceps, quod fieri non posse credo, si ego ipse, quod absit, aut ullus de heredibus ac proheredibus meis hanc cessionem refragare tentaverit, si se exinde non correxerit, a collegio sanctæ Dei Ecclesiæ alienus existat, et insuper inferat vobis dupliciter, id est, quantum eo tempore ipsæ res valuerint, et quod repetere videtur, nullum obtineat effectum, sed præsens hæc epistola tam a me quam ab heredibus meis defensata omni tempore firma et stabilis permaneat. Actum. Et reliqua.

LVIII. Traditio respectualis, sive epistola qualiter extraneus in locum filiorum adoptetur.

Domino fratri illi, ego in Dei nomine ille. Dum igitur et peccatis meis facientibus procreatione filiorum minime habere videor, et me paupertas vel infirmitas corporis assidue opprimere videtur, ideo complacuit mihi atque convenit ut in locum filiorum vel filiarum te adoptare deberem, quod ita et per hanc epistolam visus sum fecisse. Dono igitur tibi omnes res proprietatis meæ, quascumque de parte paterna seu de materna adquisisse videor, et est in

pago illo, in loco nuncupato illo, hoc est, mansos tantos cum ædificiis suprapositis, curtiferis, cum wadris, silvis, terris arabilibus, campis, pratis, pascuis, adjacentiis, seu et mancipiis ibidem commanentibus, cum omni suppellectili domus meæ, quicquid ibidem præsentis tempore possidere videor, in tuam transfirmo dominationem. Similiter et in alio loco qui dicitur ill. in ipso jam dicto pago, id est, mansos tantos, cum ædificiis suprapositis, curtiferis, silvis, campis, pratis, pascuis, communiis, et mancipiis ibidem commanentibus vel adspicientibus, id est, quantumcumque in ipso loco mea videtur esse possessio vel dominatio, totum et ad integrum per hanc chartulam cessionis, sive per festucam atque per andelangum de meo jure in jus et dominationem tuam perpetualiter transfirmo. In ea vero ratione ut, quandiu advixerō, victum mihi, potum, et vestimenta, et calciamenta in omnibus sufficienter procurare debeas, ut exinde mihi omnibus diebus vitæ meæ nihil deficiat; quod si hoc non feceris, ipsas res, quas tibi delegavi, ad integrum perdas. Propterea hanc epistolam tibi fieri vel firmari rogavi, ut nullo unquam tempore aliquis de heredibus meis seu proheredibus hanc convenientiam inter nos factam immutare vel refragare non possit, sicut superius continetur. Ea scilicet ratione ut, quandiu advixerō, meam necessitatem in omnibus procurare debeas in cibo et potu, in vestimentis seu calciamentis; et post meum discessum ipsæ res, quas tibi tradidi, in tua dominatione permaneant, vel quicquid illi deinceps facere volueris, liberam in omnibus habeas potestatem. Et si ullus quislibet, quod standum esse non credo, si aliquis de propinquis meis, vel quælibet alia persona hoc emulare vel temerare præsumperit, inferat tibi tantum quantum ipsæ res valuerint, et insuper ad partem fisci auro uncias tant. argento libras tantas et actus exsolvat, et quod repetit nihil evindicat, sed præsens hæc epistola adoptionis omni tempore firma et stabili permaneat, cum stipulatione subnexa. Actum. Et reliqua.

LIX. Alia de eadem re.

Ego in Dei nomine ille. Dum peccatis meis facientibus orbatus sum filiis meis, placuit ut te illum, una cum consensu patris tui, in civitate illa cum curia publica et defensore de potestate patris naturalis descendente et in meam potestatem venientem in locum filiorum adoptarem, quod ita et feci. Ea vero ratione ut, quandiu advixerō, victum et vestitum, tam in dorso quam in lecto, seu calciamento, mihi in omnibus sufficienter impertias et procures, et omnes res meas, quasconque habere videor, tam in manso, vinea, prato, peculio, seu reliqua suppellectili domus, salvo jure meo, diligenter excolas. Post obitum quoque meum, sicut a me generatus fuisses, ita in omni hereditate mea per hanc epistolam adoptionis statim sis successurus, vel quicquid de supradictis rebus meis, quantascunque moriens dereliquero, facere volueris, jure proprietario, absque repetitione heredum meorum, liberam et firmissimam in omnibus habeas potestatem. Quod si aliquis hoc temere emulare voluerit, inferat tibi tant., et quod repetit vindicare non valeat, sed præsens epistola omni tempore firma permaneat. Et reliqua.

LX. Donatio ad filios naturales.

Gesta lex et consuetudo exposcit ut quæcunque persona naturales filios habuerit, et alios plures non habuerit, si eos voluerit in sua instituere hereditate, faciendi id liberam habeat potestatem. Ideoque ego ille, etc. (*Marculf., append., c. 52.*)

LXI. Si aliquis servo suo gusindiove aliquid concedere voluerit.

Justissimis nostris sublevantur muneribus qui nobis fideliter et instanti famulantur officio. Ego in

A Dei nomine ille fideli nostro illo, etc. (*Marculf., l. II, c. 56.*)

LXII. Charta hereditaria.

Dulcissima filia mea illa. Dum non est incognitum, sed per populum divulgatum et potestatum, quod ego ex ancilla mea nom. III. te generavi, etc. (*Marculf., append., c. 47.*)

LXIII. Mandatum.

Dulcissimo amico meo illi, ego ille. Rogo atque injungo caritati tuae ut eas ad vicem meam ad civitatem illam, etc. (*Ibid., c. 53.*)

LXIV. Hereditaria.

In nomine Domini. Anno illo Domini nostri illius regis, mense illo, gesta habita apud laudabilem virum illum defensorem, etc. (*Ibid., c. 54.*)

LXV. Rescriptum.

Magnifico amico meo illi, ego ille. Cognita justa B injunctione tua, ut per tuum mandatum me rogasti, etc. (*Ibid., c. 55.*)

LXVI. Charta ut filia cum fratribus in paterna succedant alode.

Dulcissima filia mea illa, ego ille. Diuturna sed impia inter nos consuetudo tenetur ut de terra paterna sorores cum fratribus portionem non habeant, etc. (*Marculf., l. II, c. 42.*)

LXVII. Pactum inter parentes de eorum hereditate.

Quicquid inter propinquos de alode parentum, non judiciaria potestate coacta, etc. (*Ibid., c. 14.*)

LXVIII. Item alio modo.

Caritatis studio et dilectionis affectu inter propinquos decet ut quicquid de rebus eorum inter se dividerint, etc. (*Formul. veteres, c. 25.*)

LXIX. Item alia æqualentia, vel pactum.

Auxiliante Domino nostro Jesu Christo, placuit C atque convenit inter illum et germanum suum illum, etc. (*Marculf., append., c. 39.*)

LXX. Aliud pactum divisionis inter fratres.

Pactum divisionis inter fratres, id sunt ille et ille, heredes illius et illius quondam, qualiter inter se alodem, etc. (*Formul. Bignon., c. 18.*)

LXXI. Qualiter in uno volumine viri et uxoris testamentum condatur.

Regnante in perpetuo Domino nostro Jesu Christo, loco illo, anno illo, regnante illo rege, sub die illa, ego ille et conjux mea illa, etc. (*Marculf., l. II, c. 47.*)

LXXII. Alio modo qualiter testamentum quis faciat.

Regnante in perpetuo Domino nostro Jesu Christo, anno illo illius regis, sub die illius mensis, feria illa, indictione illa, ego ille filius illius sana mente integroque consilio, metuens casus humanæ fragilitatis, testamentum meum condidi, quod illi scribendum commisi, ut quando dies legitimus post transitum meum advenerit, recognitis sigillis, inciso hinc, et legis decrevit auctoritas, per intuitum virum illum, quem in hac pagina testamenti mei legatarium institui, gestis reipublicæ municipalibus titulis ejus persecutione ab ipsis munatur, et in archiis basilicæ sancti illius conservetur. Et quicquid unumquemque de rebus meis propriis habere decrevi, singulariter in hoc testamentum meum inserere curavi. In reliquo vero qualescunque aut quæcunque epistolæ aut testamenta aut conscriptiones de nomine meo manu mea firmatæ ostensæ fuerint, et ante hoc testamentum prænotatæ, quas hic non commemoravero, excepto de ingenuitatibus quas pro animæ meæ remedio feci aut adhuc facere volo, vacuæ permaneant. Et quod unicuique per hoc testamentum dederō darique jussero, id ut fiat, detur, præstetur, impleatur, te omnipotens Deus testem committo. Quapropter non ha-

letur incognitum qualia, dispensante Deo, ad loca sanctorum illorum de rebus meis propriis delegavi in perpetuum ad possidendum: dedi quoque ad basilicam illam portiones meas ill. et quod in locis denominatis habere videor, id totum et ad integrum ad basilicam superius nominatam proficiat in augmentum. Illas vero cessiones quas ad liberos meos illos ad ingenuitatis eorum confirmandas fecimus, id sunt ill. et ill. quando illos pro animæ nostræ remedio ingenuos dimisimus, dum advivunt, habeant, et post eorum decessum cum omni supraposito ad jam dictam ecclesiam sancti illius, ubi eis patrocinium et defensionem constitui, revertantur. Voluimus enim ut ingenuos quos modo aut inantea fecimus, quancumque in ipsa locis manent quæ ad sanctam ecclesiam delegavimus, insperata eorum libertate, super ipsas terras pro ingenuis commaneant, et alibi commanendi nullam habeant potestatem, sed ad ipsa loca sancta debeant spectare, et nullus de ipsis libidemonia ad meos heredes ullatenus reddat, et hoc quod aliquibus ex eis per cartas dedimus, nullatenus alibi nec vendere nec alienare habeant licentiam. Similiter donavimus donatumque in perpetuum esse volumus ad monasterium illud, ubi venerabilis abba ille præsesse videtur, villas illas in pago ill. cum omnibus adjacentiis vel appendiciis eorum, quantumcumque ibidem tenere vel possidere videtur, et quolibet adtractu ad nos pervenit, aut libis pervenire debet, totum et ad integrum cum omni superposito a die præsentis in honorem sancti illius, ubi abba ille, tradimus ad possidendum, cum domibus, ædificiis, mancipiis, accolabus, liberis, tam ibidem oriundis quam aliunde translatis vel ibidem commanentibus, vineis, silvis, campis, terris cultis et incultis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, cum exitu et regressu, omni genere pecudum, tam majore quam minore, mobilibus et immobilibus, omni re inexacta, tam auro quam argento, vel reliquis fabricaturis, tam ministeriis ecclesiæ, vel instrumentis chartarum, libris vel vestimentis ecclesiæ, vel omni præsidio quod vivens legibus possidere videor et mihi debetur, et quicquid dici vel nominari potest, totum et ad integrum ad jam dictum monasterium sancti illius præficiat in augmentum, inspecto illo instrumento quod antea ad jam dictum monasterium fecimus. Præter ista omnia reservavimus in Falcidia hereditibus nostris villas illas in pago illo, in ea ratione ut facta mea in omnibus studeant conservare atque defendere. Quod si hoc facere neglexerint, quicquid eis deputavimus perdant, et de omni corpore facultatis meæ penitus reddantur extranei. Et si aliquid comparvero, aut ex parentibus meis mihi obvenierit, vel adtraxero, vel quolibet ingenio ad me pervenerit, quod in isto testamento supra non commemoravimus, post meum decessum casa sancti illius per rectores suos recipiat perpetuo ad possidendum. Per præsens testamentum basilicam sancti illius heredem meum instituo, et quicquid unicuique deputavi, fidei tuæ committo. Quia hoc quod tibi deputavi, malo te habere quam me, te magis quam cæteros heredes ac proberedes meos. Si quis vero, quod futurum esse non credo, sive aliquis heredum ac proheredum meorum, vel quislibet opposita persona præsens testamentum meum infringere conatus fuerit vel tentare præsumperit, in primis, usque dum ad veram emendationem proinde corrigatur, Deum et sanctos suos habeat contrarios, et a liminibus ecclesiæ efficiatur extraneus, et insuper ei quæ pulsaverit, una cum socio fisco, auri libras tant. coactus exsolvat, et nihilominus præsens pagina firma permaneat, quam manu mea propria subter firmavi, et bonorum hominum signis vel allegationibus roborandam decrevi stipulatione subnexa. Actum. Et reliqua.

LXXIII. Gesta juxta consuetudinem Romanorum, qualiter testamenta allegentur.

Anno illo regnante rege illo, sub die illo, in civitate

A illa, adstante viro illo laudabili defensore et omni curia publica, vir magnificus ille prosector, etc. (*Marculf., l. II, c. 37.*)

Textus mandati.

Domino magnifico fratri illi, ille. Peto et supplicor atque tuæ caritati injungo, ut in vicem meam civitatem illam adeas, et donationem illam quam ego partibus illius de locis nostris nuncupatis illis sitis in pago illo per meum legitimum instrumentum confirmavi, prosequi et gestis municipibus coram curia publica et defensore facias allegari. Propterea tibi hoc mandatum conscripsimus, etc. (*Ibid., c. 38.*)

B Post recitationem mandati, vir honestus ille defensor dixit. Mandatum quidem recitatum est, sed suprascriptum testamentum, quod præ manibus habere dicis, amanuensis accipiat, et nobis præsentibus recitetur, et ut postulas gestis publicis firmetur. Qui statim accipiens, per ordinem illud recitavit. Post recitationem vero ille prosector dixit. Quia petitiones meas laudabilitas vestra per ordinem implere dignata est, rogo ut publica monumenta suscipiat. Vir laudabilis ille defensor et curiales dixerunt. Testamentum quod recitatum est, gestis publicis inseratur, et quod ille persecutor velit et petit, gesta ei publice dentur. Ille persecutor dixit: Sufficit mihi bone defensor, si testamenti, quod recitatum est, mihi gesta, ut mos est, tradere jubeatis. Defensor et ordo curiæ dixerunt: Quia testamentum et mandatum inde conscriptum per ordinem conditum et bonorum hominum manibus roboratum atque signatum manifeste cognovimus, æquum est ut gesta ex hoc conscripta et a nobis subscripta tibi ex more tradantur, et in archiis publicis servantur, ut facilius quod superius insertum est diuturno tempore maneat inconvulsum. Edatur ordine et mandatum et totus testamenti textus, et postea defensor et curiales civium et reliqui subscribant atque signent.

LXXIV. Epistola qualiter pupilli recipiantur.

Lex Romana constringit ut qui tutores noluerint esse parvulorum, si forte cesserit luctuosa hereditas, in ea ipsi habeantur extranei. Propterea ego in Dei nomine ille, judex provinciæ illius, etc. (*Formulæ vetres, c. 24.*)

LXXV. Libellus dotis.

Dulcissima atque amantissima sponsa mea nomine illa, ego in Dei nomine ille. Igitur dum taliter parentibus nostris utriusque partis complacuit atque convenit ut ego te solido et denario secundum legem Salicam sponsare deberem, quod ita et feci, similiter complacuit nobis atque convenit ut de rebus proprietatis meæ tibi aliquid in dotis titulum condouare deberem. Quod ita et feci. Idcirco per hanc chartulam libelli dotis sive per festucam atque per andelantium dono tibi et donatum in perpetuo esse volo, id est, in pago illo, in loco nuncupato illo, super fluvio illo, hoc est, mansos tantos, cum hominibus ibidem commanentibus vel adspicientibus his nominibus illis vel illis, cum terris tam cultis quam et incultis, silvis, pratis, campis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, mobilibus et immobilibus, præsiidiis, peculiis, pecoribus, vineis, farinariis, vel quicquid in ipso loco mea videtur esse possessio vel dominatio, rem inexactam totum et ad integrum, sicut superius dixi, dono, trado, atque transfirmito. Insuper etiam dono tibi in pecoribus, id est, inter boves et vaccas, inter porcos et vervecas, capita tanta; in fabricaturis, id est, in auro vel argento solidos tantos. In ea vero ratione ut hæc omnia superius nominata, quandoquidem dies nuptiarum evenerit, et nos Deus conjunxerit, tu dulcissima sponsa mea nomine illa ab ipso die hoc habeas, teneas, atque possideas, vel quicquid exinde facere volueris, liberam ac firmissimam in omnibus habeas potestatem. Et si quis deinceps contra hanc chartulam libelli dotis, quod fiendum

esse non credo, venire aut eam temere præsumpserit, si se exire non coxerit, illum qui ab initio masculum et feminam condidit contra se ultorem sentiat, et insuper auro uncias tantas, argento libras tantas coactus exsolvat, et quod repetit nullatenus evindicare prævaleat; sed præsens hæc epistola tam a me quam ab heredibus meis defensata omni tempore firma et stabilis permaneat, stipulatione interposita.

LXXVI. *Alius libellus dotis.*

Quod bonum, faustum, felix, prosperumque eveniat desponsandis maritandisque ordinibus ac procreationi liberorum, etc. (*Marculf., l. II, c. 15.*)

LXXVII. *Alio modo.*

Quod bonum, felix, faustumque. Et reliqua. Dono itaque ego Æle honestæ puellæ sponsæ meæ nomine ill. quam, si Christo placuerit, in conjugium desidero sociare uxorem, donatumque, etc. (*Marculf., append., c. 37.*)

LXXVIII. *Alio modo.*

Lex et consuetudo exposcit ut quicquid inter sponsum et sponsam de futuris nuptiis fuerit definitum vel largitum, aut ex consensu parentum vel ipsorum, si sui juris sunt, scripturarum solemnitate firmetur. Idcirco ego ille, dum multis habetur percognitum quod te illa una cum consensu parentum vel amicorum nostrorum tua spontanea voluntate sponsavi, mihi complacuit, ut aliquid de rebus meis per hunc titulum libelli dotis ante diem nuptiarum tibi confirmare deberem. Quod ita et feci. Ergo dono tibi donatumque esse volo locellum proprietatis meæ nuncupatum illum situm in pago illo, cum terris. Et reliqua. Totum et ad integrum, sicut a me præsentate tempore videtur esse possessus, et in fabricaturis aurum tantum, argentum tantum, vestimenta. Et reliqua. Hæc omnia, sicut jam superius dictum est, per hunc titulum libelli dotis, cum dies nuptiarum advenerit, tibi sum impleturus vel traditurus, ita ut, dum advixeris, secundum legis ordinem teneas atque possideas, nostrisque qui ex nobis procreati fuerint filiis derelinquas. Si quis vero aut ego ipse, aut ullus quislibet persona fuerit qui contra hanc donationem aliquid agere vel calumniam generare præsumpserit, illud quod repetit non vindicet, et insuper cui litem intulerit solidos centum componat, et hæc donatio meis vel bonorum hominum manibus roborata, cum stipulatione subnexa, firma permaneat.

LXXIX. *Constitutio dotis.*

Cum constet fecunditatem humanæ proles a protoplasto Domino præcipiente crevisse, *Crescite, inquit, et multiplicamini*, atque ob adiutorium mulier de latere sumpta sit viri, dicente Domino, *Faciamus ei adiutorium simile sibi, et idcirco relinquet homo patrem et matrem, et adheret uxori suæ, et erunt duo in carne una*, et ut certius humana fragilitas possit dignoscere bonum atque a Deo constitutum esse conjugium, ipse auctor redemptionis Christus Dei Filius invitatus ad nuptias venit, ibique aquas in vinum mirabile convertit, ideoque ego in Dei nomine Gaufridus, præcedentium patrum vestigia sequens, una cum consensu virorum illustrium propinquorum meorum, visum est mihi legibus copulare legitimum conjugium ad procreationem filiorum, atque in dotis titulum dare sponsæ meæ nomine Hademæ, filiæ quondam Wtardi atque Osbrenæ, decrevi in præsentia virorum nobilium agere, studiuque ut ejus temporibus incon vulsum permanere queat. Quod ita et feci. Ergo dono tibi donatumque secundum legem Salicam in tua dote a die præsentate iure legitimo in perpetuum esse volo, et de meo in tuum jus et dominationem trado atque transcribo, hoc est, mansum juris mei indominicatum, cum aliis quatuor mansis servilibus seu adspicientibus simul

A curtiferis, vineis arpennotum quatuor, silvis, viridigariis, pratis, campis cultis vel incultis, pascuis, perviis, exitibus et regressibus, et reliquis adiacentibus, mobilibus et immobilibus, cum mancipiis utriusque sexus, quorum hæc sunt nomina. Godefredus et uxor sua donavit eam infantibus Geroldo et Abdone, necnon et Poppa. Magewardus et uxor ejus Adalburgis cum filio suo nomine Burando, Isembertus, Aimbertus, Petitus, Ultegorius, Alboinus, Olfardus, Lanceri et uxor sua Sieberta, Airmannus, et conjux ejus Adalburgis, et filia eorum Ingeltrudis, Cathindes, Megewardus, Pucellita, et Albutius. Qui præscriptus mansum cum omnibus appendiciis est in pago Carnotense, in vicaria Ganegiacense, in loco qui dicitur Sieheri villa. Hæc omnia superius comprehensa die præsentate tibi sum daturus vel traditurus, totum et inexquisitum, ut quicquid exinde facere volueris, liberam et firmissimam in omnibus habeas potestatem faciendi. Dono etiam tibi in præfixo pago vel in eadem vicaria, in loco qui dicitur Bonervilla, omnem medietatem, tam ex mancipiis quam ex alode, quam ibi videor habere, hoc est, mansum unum cui adspicienti mansi serviles quatuor cum mancipiis quorum hæc sunt nomina, Galastus, Ergarius, Pascarius, Marlinus, Polita, et Amelberga, vineis arpennotum quatuor, pratis, silvis, aquis, aquarumve decursibus, terris cultis et incultis, exitibus et regressibus, vel quicquid ibi adspicit, omnem medietatem, tam in terris quam in mancipiis, id est, mansum unum cum mansis quatuor ibi adspicientibus, cum pratis arpennotum duorum, et medietatem Ecclesiæ Dei.

LXXX. *Tradiitio ad sponsam.*

Dum multis habetur percognitum qualiter ego ille puellam aliquam, nomine illam, una cum consensu parentum vel amicorum nostrorum legibus sponsavi et aliquid de rebus meis ei donare ante diem nuptiarum disposui, ideo placuit mihi ut de ipsa rebus misso ipsius puellæ nomine illi traditionem vel introductionem locorum secundum legem Romanam facere deberem. Quod ita et feci. Ergo trado ei et tradidisse me constat locellum proprietatis meæ nuncupatum illum, situm in pago illo, cum terris, ædificiis, acrobabus, mancipiis, et cætera quæ sequuntur, aurum, argentum, vestimenta. Hæc omnia superius jam dicta tibi ill. ad vicem sponsæ meæ trado, ita ut tempore nuptiarum in jam dictæ sponsæ meæ veniant potestatem, ita ut secundum legis ordinem teneat atque possideat. Et si contra hanc traditionem aliquis refragare voluerit, partibus ipsius puellæ sol. tant. componat, et hæc traditio firma permaneat.

LXXXI. *Si quando masculus et femina in raptum consenserint, et infra quinquennium litigetur.*

Notitia sub quorum præsentia ibi veniens ille ante illum vel eos qui subter tenentur inserti, accusabat aliquem hominem nomine illum eo quod etc. (*Formul. veteres, c. 32.*)

LXXXII. *Charta compositionis, si aliquis puellam invitam traxerit*

Dulcissimæ atque amantissimæ conjugii meæ nom. ill. ego ill. maritus tuus. Licet ergo ut ego raptu scelere absque voluntate parentum tuorum te mihi in conjugium visus sum scissasse, unde vitæ periculum incurrere potui, nisi intervenissent sacerdotes vel reliquæ plures illustres personæ, qui nos ad pacis concordiam vel unanimitatem visi sum revocasse. Qua de re convenit nobis ut de rebus proprietatis meæ tibi aliquid donationis causa condonare deberem. Quod ita et feci. Ideoque per hanc epistolam compositionis, sive per festucam et andelungum, dono tibi et donatum in perpetuum esse volo, id est, aliquam portiunculam meam in pago illo, in loco nuncupato illo, super fluvio illo, hoc est, mansos tantos cum h. m. m. ibidem commanentibus vel adspicientibus utriusque sexus, cum terris arabilibus, silvis, cam-

pis, pratis, cum invitis, perviis, omnia et ex omnibus, quicquid in ipso loco possidere præsentis tempore visus sum, totum et ad integrum tibi per hanc chartulam compositionis dono, trado, atque transfirmo. Similiter dono tibi in auro vel argento solidos francos tantos. In tali vero tenore ut hæc omnia superioris nominata a die præsentis habeas, teneas, atque possideas, posterisque nostris ad possidendum relinquantur, vel quicquid exinde facere volueris, liberam in omnibus habeas potestatem. Et si aliquis contra hanc epistolam compositionis venire aut eam irritam facere voluerit, inferat tibi tantum et aliud tantum quantum eo tempore ipsa portiuncula valuerit. Et insuper publico fisco auri uncias tantas, argenti libras tantas coactus exsolvat, et quod repetit nullatenus evindicat; sed præsens hæc epistola compositionis omni tempore firma et stabilis permaneat, stipulatione subnexa. Actum. Et reliqua.

LXXXIII. Alia charta compositionis.

Viventibus patribus inter filios familias sine voluntate eorum matrimonia non legitime copulantur. Idcirco in Dei nomine ille, dulcissima, etc. (*Marculf.*, l. II, c. 16; *Formul.*, vet., c. 16.)

LXXXIV. Libellus repudii.

Certa rebus et probatis causis inter maritum et uxorem repudiandi locus patet. Idcirco dum inter illum et conjugem suam illam non caritas, etc. (*Marculf.*, l. II, c. 50; *Formul.*, vet., c. 19.)

LXXXV. Charta agnationis, si servus ingenuam trahat.

Ille illi feminæ. Illud non habetur incognitum qualiter servus meus nomine ille te absque parentum vel tua voluntate, etc. (*Marculf.*, l. II, c. 29.)

Et si voluntaria servum accepit, dicitur.

Omnibus non habetur incognitum qualiter servum meum nomine illum voluntaria secuta es, etc. (*Ibid.*)

LXXXVI. Alia charta agnationis.

Omnibus non habetur incognitum qualiter te per voluntatem tuam servus juris mei nomine ille ad conjugium sociavit uxorem, etc. (*Marculf.*, *append.*, c. 18.)

LXXXVII. Conculcatoria quam abba facit ad hominem suum.

Ego in Dei nomine, etsi peccator, venerabilis vir ille abba de monasterio sancti illius, quod est in pago illo constructum. Dum et omnibus non est incognitum, etc. (*Formul.* *Bignon.*, c. 10.)

LXXXVIII. Charta triscabina.

Ego in Dei nomine ille cogitans de Dei timore vel æterna bona retributione, propterea dilecta extranea puella nomine illa, licet te servus meus nomine illo absque voluntate parentum tuorum te ad conjugium visus fuit sociasse, unde vitæ periculum incurere debuit, si non quamplures extraneæ personæ vel etiam illustres viri hac de causa sæpius intervenissent, maxime vero quia tu infra noctes quadraginta secundum legem Salicam visa es reclamasse, nunc igitur complacuit nobis atque convenit ut talem chartulam triscabinam seu ingenuitatis ipsi servo nostro nomine illo fieri vel firmare rogarem, ut nullo unquam tempore in aliquod servitium inclinari non debeas. Sed et si aliqua agnatio de ipso servo nostro ex te apparuerit, in nullum servitium nec nobis nec heredibus ac proheredibus nostris nullatenus debeat adserviri; sed, sicut diximus, tantum quantum et agnatio tua, qui de ipso servo nostro procreati fuerint, omni tempore ingenui sint, et ingenui permanent, tanquam si ab ingenuis parentibus fuissent procreati vel nati. Peculiare vero suum sive conlaboratum, quod præsentis tempore habere videntur, vel deinceps habere potuerint, sibi habeant concessum atque indultum. Mundeburden

A vel defensionem ubicunque eligere voluerint, licentiam habeant eligendi. Sicut cives Romani, portas apertas habeant, pergantque partem quam voluerint ambulare. Et nulli heredum ac proheredum nostrorum; tu et agnatio tua, sicut diximus, nullum deinceps reddere debeatis libertinitatis obsequium; sed magis hæc epistola triscabina tam a me quam ab heredibus meis defensata omni tempore firma et stabilis permaneat, stipulatione subnexa. Actum.

LXXXIX. Ut pro nativitate regis ingenui relaxentur.

Ille rex viro illustri illi comiti. Dum et nobis divina pietas juxta votum fidelium et procerum nostrorum, de nativitate filii nostri, etc. (*Marculf.*, l. I, c. 39.)

XC. Epistola ingenuitatis

Ego in Dei nomine ille domesticus, acsi indignus, gloriosi domni illius regis super villas ipsius illas ex familia dominica illa. Dum generaliter ad omnes domesticos regis ordinatio processit pro nativitate domnicilli nostri, etc. (*Marculf.*, l. II, c. 52.)

INGENUITATES DIVERSO MODO FACTÆ.

XCI. Ingenuitas a die præsentis.

Qui debitum sibi nexum relaxat servitium, præmium in futuro Dominum sibi tribuere confidat. Igitur ego in Dei nomine ille pro remedio animæ meæ vel æterna retributione, etc. (*Formul.* *Sirm.*, c. 12.)

XCII. Item alio modo.

Qui debitum sibi nexum relaxat servitium, mercedem in futuro Dominum sibi retribuere confidat. Igitur ego in Dei nomine ille et conjux mea illa, etc. (*Formul.* *vet.*, c. 12.)

XCIII. Item alio modo post discessum.

Dilecto suo illi aut illi. Pro respectu fidei ac servitii tui, quo mihi familiaris, pro remissione peccatorum meorum, etc. (*Marculf.*, l. II, c. 33.)

XCIV. Item alio modo ingenuitas.

Si aliquis ex servientibus nostris a jugo servitutis absolvimus, mercedem in futurum nobis ex hoc retribui confidimus. Igitur ego ille propter nomen Domini et retributionem æternam, etc. (*Ibid.*, c. 34.)

XCV. Alio modo.

Dum omnipotens Deus nobis concedit in hoc seculo sanum corpus habere, pro salute animæ nostræ frequentius cogitare debemus, ut aliquantulum de peccatis nostris minuere mereamur. Itaque ego ille in Dei nomine, etc. (*Marculf.*, *append.*, c. 15.)

XCVI. Alio modo.

Qui debitum sibi nexumque servum [At, servitium] relaxat, præmium ex hoc Dominum in æterna beatitudine retribuere confidat. Quapropter in Dei nomine ille cogitans Dei amorem vel æternam bonam retributionem, vernaculum juris mei nomine illum ab omni vinculo servitutis ad præsens absolvo, ita ut ingenuus sit et ingenuus permaneat tanquam si ab ingenuis parentibus fuisset procreatus vel natus. Peculiare vero suum quod habere videtur, vel deinceps elaborare potuerit, sibi habeat concessum atque indultum. Mundeburden vel defensionem ubicunque sibi eligere potuerit, licentiam habeat eligendi. Civis Romanus portis apertis eam pergat partem quam voluerit ambulare. Et nulli heredum ac proheredum meorum ullo unquam tempore reddat libertinitatis obsequium; sed ipse et agnatio sua in posterum semper valeant permanere bene ingenui atque securi. Et si quispiam deinceps. Et reliqua.

XCVII. Alia ingenuitas.

Quoniam sanctissimi Hludovici imperatoris pietas, quam habet in animo, ea querere et iudicare

non cessat quæ Dei potissimum congruant voluntati, etc. (*Marculf., append., c. 8.*)

XCVIII. *Alia ingenuitas.*

Secundum legem Romanam, nullatenus revocetur. Itaque sub die illo, regnante domino nostro illo rege, iudicione illa, vir venerabilis ille diaconus testatus est, etc. (*Ibid., c. 56.*)

XCIX. *Redemptionale.*

Dilectissimo mihi bene merito illi. Omnibus non habetur incognitum, sed patefactum, quod in quotidie in bonis partibus fideliter mihi deservire non cessas, etc. (*Ibid., c. 48.*)

C. *Epistola regi mittenda pro libertate servi sui impetranda.*

Domino iunctissimo atque glorioso regi illi: sancta Lingonensis Ecclesia præsentem perpetuamque incessanter felicitatem devotissimis exorat precibus. Ad notitiam celsitudinis vestræ perferre nos ecclesiastica provocat necessitas de promotione servi vestri nomine illius ex loco juris vestri nuncupato illo, de ministerio illo, vel de beneficio illo, cuius gratia eruditus, et inter nostræ parvitas studia, scientia, vita, ac moribus pro modulo qualitatis quantitativè instructus, jam munus clementiæ vestræ dandum nobisque significandum ejus de libertate expectantes, ad gradus ecclesiasticos eum promovere vestræ largitatis munificentia parati sumus mox ut statutam de eo vestram canonicamve dignitatis senserimus licentiam. Deus cœli et terræ universæque conditionis ad tutelam vos semper protegat Christianam, ita ut hoc ævo vestro superexaltatam in omnibus sanctæ matris Ecclesiæ sentiat causam.

CI. *Libertas civium Romanorum.*

Auctoritas ecclesiastica patenter admonet, insuper et majestas regia canonice religioni assensum præbet, ut quemcumque sacros ad ordines ex familia propria promovere ecclesia quæque delegerit, in præsentia sacerdotum, canonicorum simul et nobilium laicorum, ejus qui subjectus est manumissio sub libertatis testamento solemniter robaretur. Idcirco ego in Dei nomine ille episcopus quendam Ecclesiæ nostræ famulum nomine illum sacris ordinibus dignum, ad altaris coram, nobilium virorum in præsentia, civem Romanum per hoc auctoritatis testamentum statuo, ita ut ab hodierno die et tempore bene ingenuus atque ab omni servitutis vinculo securus permaneat, tanquam si ab ingenuis parentibus fuisset procreatus vel natus, eam denique pergat partem quamcumque volens canonice elegerit, habensque portas apertas, ita ut deinceps nec nobis neque successoribus nostris ullum debeat noxiæ conditionis servitium neque aliquod libertinitatis obsequium; sed omnibus diebus vitæ suæ sub certa plenissimaque ingenuitate, sicut alii cives Romani, per hunc manumissionis atque ingenuitatis titulum bene semper ingenuus atque securus existat. Suum vero peculiare quod habet, aut quod abhinc assequi poterit, faciat inde secundum canonicam auctoritatem libere quicquid voluerit. Et ut hoc testamentum atque ingenuitatis auctoritas inviolabilem intervulsamque obtineat firmitatem, manu propria firmavi. Sacerdotes quoque et canonicos necnon et laicos nobiles præsentés similiter subter firmare rogavi.

CII. *Denariale præceptum.*

Ille rex Francorum vir iuluster. Quia fidelis noster nomine ille veniens ante nos vel procerum nostrorum præsentiam factante denario secundum legem Salicam servum suum nomine illum dimisit ingenuum, etc. (*Marculf., l. 1, c. 22.*)

CIII. *Ingenuitas quam potest servus ad alium servum facere.*

Dominus inquit in Evangelio: *Dimittite, et dimittite.* Burchard., lib. II, cap. 26; Regino, lib. I, cap. 501.

letur vobis. Ideoque in Dei nomine illo, quamvis omnium servorum Dei famulus, tamen una cum permissione domini mei illius episcopi vel illius abbatis vernaculum meum nomine illum, quem ego dato pretio ab homine illo visus sum comparasse, per hanc chartulam ingenuitatis ingenuum esse censeo et liberum esse concedo, ita ut a die præente ingenuus sit et ingenuus permaneat tanquam si ab ingenuis parentibus fuisset procreatus vel natus. Peculiare vero suum sive conlaboratum quod habet, seu deinceps elaborare poterit, sibi habeat concessum atque indultum. Mandelurdem vero vel defensionem ubicunque infra potestatem sancti illius eligere voluerit, licentiam habeat eligendi, et nulli herodem ac proheredum meorum reddat libertinitatis obsequium; sed, sicut dixi, semper valeat permanere bene ingenuus atque securus. Et si postmodum quapiam contra hanc ingenuitatem venire aut eam calumniari præsumserit, cui litem intulerit, auro uncias tantas, argento libras tant. coactus exsolvat, et quod reperit nullum obtineat effectum, sed præsens ingenuitas omni tempore firma et stabilis permaneat, si pulatione subnexa. Actum. Et cætera.

CIV. *Relatio pagensium ad regem directa.*

Suggerendum piissimo atque præcellentissimo domino illo rege et majore domus illius a servis vestris pagensibus illis quorum vel subscriptiones vel signacula subter tenentur inserta. Principalitatis vestræ circumspicua clementia, etc. (*Marculf., l. 1, c. 34.*)

CV. *Præceptum quorum ab hostibus vel alio modo fuerint instrumenta incensa.*

A regali necesse est releverit clementia qui damnatam ab hostibus vel violentiam sunt passi. Igitur fidelis Deo propitio noster ille clementiæ, etc. (*Ibid., c. 33.*)

CVI. *Relatum quod dicitur apennis.*

Mos nobilium Romanorum adsuevit, et ratio jure deposit, ut si cujuscunque domus igne cremetur, per seriem scripturarum chartulam relationis, quæ dicitur apennis, recipiat. Quamobrem cum quadam die iulustis comes ille, etc. (*Marculf., append., c. 46.*)

CVII. *Confirmatio civium in eo qui ab hostibus est devoratus vel ab igne concrematus.*

Consuetudine hujus loci vel etiam legis terræ justitia constat esse prospectum ut quicumque ab incendiis vel hostibus seu a latronibus perpeusus est dispendium, etc. (*Formul. vet., c. 28.*)

CVIII. *Alio modo.*

Suggerendum domino piissimo et præcellentissimo illi glorioso regi, nos servientes vestri pagenses illius, quod veraciter cognovimus, vobis innotescere præsumpsimus. Homo aliquis nom. ill. nobis dixit eo quod casa sua vel instrumenta sua chartarum, tam venditionis, cautionis, obnoxiationis, judicii, cessionis, vel donationis, seu et reliqua instrumenta chartarum ab igne ibidem cremasset, quod et iudex vel vicini pagenses ipsius taliter nobis dixerunt vel testimonioverunt quod ad hoc videndum accesserant, et sic vero actum erat. Proinde quod exinde cognovimus, vobis innotuimus. Domine, nostrum est ad suggerendum, vestrum est ad ordinandum quid ipse exinde agere debeat.

CIX. *Prologus de judicio regis ubi duo causantur.*

Cui Dominus regendi curam committit, cunctorum jurgia diligenti examinatione rivari oportet, ut juxta propositiones vel responsiones aliqua inter alterutrum salubris donetur sententia, etc. (*Marculf., l. 1, c. 25.*)

CX. Commonitorium ad episcopum.

ino sancto et apostolica sede colendo domno
bristo patri illi episcopo ille rex. Deo propi-
tia noster ille, etc. (*Ibid.*, c. 26.)

CXI. Indiculus ad laicum.

ex vir inluster illi. Fidelis noster ille ad præ-
sentiam veniens nobis suggestit quasi vos
nulla manente causa in via adsallissetis, etc.
c. 29.)

Indiculus ad episcopum pro alio distringendo.

ino sancto et apostolico domno et patri illi
no ille rex veniens ille ad præsentiam nostram
ut quasi abba vester aut clericus, etc. (*Ibid.*,

**III. Indiculus ad comitem pro alio homine
distringendo.**

rex vir inluster illi comiti. Fidelis eo propi-
ter ille ad præsentiam nostram veniens cle-
ri regi nostri suggestit quod pagensis, etc.
c. 28.)

CXIV. De divisione ubi missus est regis.

et divisio et exæquatio inter illum et illum
mortes eorum de alode illo aut de agro illo
iri debet, etc. (*Ibid.*, c. 20.)

CXV. De causis alterius recipiendi.

dis Domino proptio noster ille ad no-
stram præsentiam suggestit nobis eo quod propter
elitatem suam causas suas minime possit pro-
ve vel admallare, etc. (*Ibid.*, c. 21.)

CXVI. Formula citationis.

nam imperialibus sanctionibus cautum est ut
es, contra quos actiones exercere cupiunt, in
copiam sui facere edictis citentur, idcirco ego
has admonitorias tibi delego, quatenus in ju-
ræsentiam tui facias, intentionemque acoris
las, eique oppositiones legum atque exceptio-
jas.

CXVII. Editio legibus comprehensa.

Romana pro utilitate humani generis exposcit
quando ejuscunque injusta appellatio compro-
sumptus quos post appellationem adverarium
accusator compulsi sustinere, etc. (*Formul.*
c. 29.)

**I. Si de homicidio accusatio processerit, secun-
dam hanc sententiam inscriptio celebretur.**

cunque alium de homicidii crimine periculosa
pitali objectione pulsaverit, etc. (*Ibid.*)

CXIX. Relatio cum judicio.

toritate legis præceptum est ut in toto litis
requiratur per quem orta est contentio, et
um ad rapinam faciendam adgreditur, etc.
c. 30.)

CXX. Breve sacramenti.

ramentum qualiter Ingressus est ille in eccle-
siam illius in loco nuncupato illo sub præ-
sentia iudicis vel bonorum virorum qui subter te-
r inserti, etc. (*Ibid.*, c. 31.)

Securitas pro homicidio facto, si se pacificoverit.

nino fratri illi. Dum instigante adversario, quod
ebueras, germanum nostrum illum visus es in-
hasse, etc. (*Marculf.*, l. II, c. 18.)

CXXII. Alia securitas.

minima sed maxima vertente discordia inter
et illum, et ille veniens ante ill. et ill. repetit
ill. adversus ipsum ill. eo quod genitorem
, etc. (*Marculf.*, *append.*, c. 23.)

CXXIII. Alia securitas.

minima sed maxima vertente discordia inter
ill. veniens in locum ill. ante bonos homines

A repetebat ipse ill. causam suam vel conjugis, etc.
(*Ibid.*, c. 51.)

CXXIV. Alia securitas.

Dum et plerisque vel omnibus non habetur inco-
gnitum qualiter homo aliquis nomine ille hominem
illius episcopi sive abbatis nomine illum, instigante
diabolo, peccatis facientibus, malo ordine interfecit,
unde vitæ periculum incurrere debuit. Sed postquam
venit isdem homicida coram ipso pontifice, vel coram
illo comite, seu quampluribus magnificis viris, quo-
rum nomina subter tenentur inserta, percunctati sunt
ab eo utrum ille hoc quandoque perpetratum habe-
ret, an non. Isdem vero homo, qui ex hoc inquire-
batur, præsens aderat, et hanc causam nullatenus
denegabat; sed magis exinde confessus fuit, scilicet
quod hominem ipsius episcopi vel illius abbatis,
unde inquirebatur, interfecisset. Hac igitur de causa
judicatum est ei ab ipso comite vel ab ipsis scabinis
et pagensibus loci illius ut illum leudem, quod sunt
solidi tanti, pro suo wadio ponere deberet. Quod ita
et fecit. Postea vero necesse fuit ut ipsi homini, qui
ipam leudem ponere visus est, talem epistolam se-
curitatis per manus eorum firmatam ab ipso ponti-
fice, vel ab ipso comite, seu ab aliis illius loci pa-
gensibus accipere deberet, ut in postmodum de illo
homicidio, quod tunc componere visus est, securus
valeat residere. Et si postea aliquis extiterit, quæ-
cunque libet persona, qui ipsam hominem de hoc
remallare voluerit, ipsi fratres vel successores ipsius,
seu agentes ejus, qui hanc compositionem accipere
visi sunt, ipsum hominem contra quemlibet defen-
sare debeant; et si hoc facere non potuerint, resti-
tuere debeant tantum quantum dedit. Complacuit
itaque tam ipsi pontifici, quam ipsi comiti, seu aliis
quampluribus magnificis viris ut talem securitatem
ipsi homini facerent, sicuti et fecerunt. Et si ali-
quis postmodum eum de compositione remallare voluerit,
ut ipse episcopus vel successores ejus, seu agentes,
ipsum hominem de hac causa omnino defensare de-
beant, aut restituere ei debeant tantum quantum
dedit. Actum. Et cætera.

CXXV. Alia securitas.

Cum resedisset inluster vir ille comes in illo mallo-
publico ad universorum causas audiendas vel recta
judicia terminanda, ibique veniens, etc. (*Formul.*
Bignon., c. 8.)

**CXXVI. Securitas in eum qui per jussum regis aliquem
persequitur.**

Qui regis obtemperat jussioni, experiri malum in
posterum a quolibet non debet. Igitur cum et ille
cum reliquis paribus suis, qui eum secuti fuerunt,
faciente rebello, illum interfecit, etc. (*Marculf.*, l. I,
c. 52.)

CXXVII. Venditio de re.

Magnifico in Christo fratri illi emptori, ego vendi-
tor ille. Constat me tibi non imaginario jure, sed
propria vel spontanea voluntate vendidisse, et ita
vendidi, tradidisse, et ita tradidi, hoc est, aliquam
rem meam in pago illo, in loco nuncupato illo, su-
per fluvio illo, id est, mansum unum qui mihi ex
parte genitoris seu genitricis hereditario jure succes-
sit, cum omni ædificio supraposito, necnon de terra
arabili ad ipsum mansum adspiciente vel pertinente
bunuaria tanta, similiter et de prato bunuarla tanta,
vel quicquid ad ipsum mansum pertinere dinoscitur,
totum et ad integrum tibi per hanc chartulam vendi-
tionis sive per festucam atque per andelangum dono,
trado, atque perpetualiter in omnibus transfirmo.
Unde accipere a te visus sum pretium, id est, soli-
dos valentes tantos, in quo mihi complacuit atque
convenit. Et pre ipso pretio, sicut superius dixi,
ipsum mansum tibi coram pluribus testibus tradidi
atque delegavi; in ea vero ratione ut a die presente
hoc habeas, teneas, atque possideas, vel quicquid

exinde facere volueris, liberam ac firmissimam in omnibus habeas potestatem. Et si quispiam deinceps, quod futurum esse non credo, sive ego ipse, quod absit, aut ullus de heredibus, seu quolibet persona, contra hanc chartulam venditionis venire aut eam calumniari præsumperit, cui litem intulerit, auro uncias tantas, argento libr. tantas coactus exsolvat, et insuper quod repetit nullum obtineat effectum, sed præsens venditio ista tam a me quam ab heredibus meis defensata omni tempore firma et stabilis permaneat, cum stipulatione subnexa. Actum.

CXXXVIII. Venditio de villa.

Domino fratri illi, ego ille. Licet empti venditique contractus sola pretii adnumeratione et rei ipsius traditione consistat, etc. (*Marculf.*, l. II, c. 19.)

CXXXIX. Venditio de arca infra civitatem.

Domino sancto et apostolico Domino et patri illi episcopo. Constat me nullius coactum imperio, neque imaginario jure, etc. (*Ibid.*, c. 20.)

CXXX. Venditio de terra.

Domino magifico fratri illi emptori, ego in Dei nomine ille venditor. Constat me non imaginario jure, nec ullius coactum imperio, sed propriæ voluntatis meæ arbitrio tibi vendere, etc. (*Formul. Bignon.*, c. 3.)

CXXXI. Venditio infra emmunitatem Ecclesiæ vel fisci.

Magnifico fratri illi, ego ille. Constat me tibi vendidisse, et ita vendidi, infra terminum terræ sancti illius in loco nuncupato illo, campum vel vineam juris mei habentem aripennes tantos, estque de uno latere et fronte terra illius, de alio vero latere et fronte terra illius. Unde accepi a te pretium quod mihi bene complacuit, valentes solidos tantos; ita ut ab hodierno die quicquid de supradicta re facere volueris, liberam habeas potestatem, salvo jure ipsius sancti. Et si fuerit aut ego ipse. Et reliqua.

CXXXII. Venditio de servo.

Domino magifico fratri illi emptori, ego in Dei nomine ille venditor. Constat me non imaginario jure, nec ulli cogentis imperio, etc. (*Formul. Bignon.*, c. 2.)

CXXXIII. Alia venditio de servo aut ancilla.

Domno fratri illi, ego ille. Constat me vobis vendidisse, et ita vendidi, servum juris mei aut ancillam nom. ill. non furem, non fugitivum, neque cadivum, etc. (*Marculf.*, l. II, c. 22.)

CXXXIV. Qualiter homo ingenuus semetipsum vendidit.

Domino semper meo illi, ego ille. Placuit mihi ut statum ingenuitatis meæ in vestrum obnoxiamen servitium. Quod ita et feci, etc. (*Formul. vet.*, c. 10.)

CXXXV. Qui in servitium alterius se obnoxiat.

Domino mihi proprio illi, ille. Dum instigante adversario, fragilitate mea prævalente, in casus graves cecidi, unde mortis periculum incurrere poteram. Sed dum vestra pietate me, etc. (*Marculf.*, l. II, c. 28.)

CXXXVI. Alia obnoxiatio.

Domino fratri illi, et illi. Omnibus non habetur incognitum qualiter me gravis necessitas et anatas pessima oppreserunt, ut minime habeam unde vivere vel me vestire possim. Propterea ad petitionem meam mihi non denegastis, nisi ut in summa necessitate mea argentum vel amictum valentem solidos tantos in manu mea mihi dedisti, et ego minime habeo unde ipsos solidos tuos tibi reddere queam. Propterea obnoxiationem de capite ingenuitatis meæ in te fieri et adfirmare rogavi, ut quicquid de mancipio tuo originali facis, tam vendendo, commutando,

A disciplinam imponendo, ita et de me ab hodierno die liberam et firmissimam in omnibus potestatem faciendi habeas. Si quis vero, quod nec fieri credo. Et reliqua.

CXXXVII. Alia obnoxiatio

Domino meo semper, ego ille. Non est incognitum qualiter instigante parte adversa mihi contigit quod ego caballum ab homine aliquo, etc. (*Marculf.*, *append.*, c. 58.)

CXXXVIII. Epistola collectionis.

Nos quoque in Dei nomine matricularii sancti illius, dum matutinis horis ad ostia ipsius ecclesiæ observanda convenissemus, ibi infantulum sanguinolentum, etc. (*Formul. vet.*, c. 41.)

CXXXIX. Concambium de villa.

Inter quos caritas inlibata permanserit, pars parti beneficia opportuna præstat. Ideo placuit atque convenit inter venerabilem virum illum ex permissio B apostolico viro illo, etc. (*Marculf.*, l. II, c. 23.)

CXL. Commutatio de terra.

Inter quos caritas inlibata permanserit, pars pari suo opportuna et congrua beneficia non denegabit. Idenque, auxiliante Domino nostro, placuit atque convenit inter illum et illum, etc. (*Marculf.*, *append.*, c. 47.)

CXLI. Concambiatura inter duos abbates.

Placuit, auxiliante Domino, atque convenit inter venerabilem virum illum abbatem de monasterio illo vel congregationem monasterii sui, necnon, etc. (*Formul. Bignon.*, c. 14.)

CXLII. Cautiones diverso modo factæ.

Domino mihi propitio illi. Dum ad meam petitionem, necessitatem meam supplendo, vestra bonitas habuit ut solidos tantos de rebus vestris mihi præstaretis, ideo per hoc vinculum cautionis spondeo, etc. C (*Marculf.*, l. II, c. 25.)

CXLIII. Item alia.

Domino suo illi. Constat me a vobis accepisse, et accepi, debere et debeo, hoc est, solidos tantos. Pro quibus solidis spondeo me, quandiu post me ipsos retinero, annis singulis per singulos solidos singulos triantes, etc. (*Ibid.*, c. 26.)

CXLIV. Item alia.

Domino fratri illi, ego ille. Quatenus necessitatem meam supplendo solidos vestros numero tantos mihi ad beneficium præstitistis, ideo juxta quod, etc. (*Ibid.*, c. 27.)

CXLV. Item alia.

Domino fratri illi. Ad petitionem meam mihi non denegasti, nisi ut in summa necessitate mea argentum vel amictum valentem solidos tantos in manu mea ad præstitum beneficium mihi præstitisti, etc. D (*Marculf.*, *append.*, c. 15.)

CXLVI. Alia.

Magnifico fratri illi, ego ille. Ad meam petitionem vestra decrevit voluntas ut mihi beneficium de rebus vestris illis in annos tantos facere juberetis, etc. (*Formul. vet.*, c. 13.)

CXLVII. Cantio de vinea.

Domino fratri illi, ego ille. Ad petitionem meam mihi non denegasti, nisi ut in summa necessitate mea argentum et amictum valentem solidos tantos in manu mea ad præstitum beneficium mihi dedisti. Propterea oppignoro, etc. (*Marculf.*, *append.*, c. 50.)

CXLVIII. Evacuatoria.

Domino fratri illi. Omnibus non habetur incognitum qualiter ante hos annos solidos nostros numero tantos ad beneficium accepisti, etc. (*Formul. vet.*, c. 45.)

CXLIX. *Alia evacuatoria.*

Fratri illi. Omnibus non habetur incognitum quod ego ad petitionem tuam solidos tantos ad præstitum beneficium in manu tua tibi præstiti, etc. (*Marculf., append., c. 36.*)

CL. *Si aliquis rem alterius, quam excolit, ad proprietatem scire vult, sed non potest, et postea eam precariaverit.*

Domino inlustri illi et mihi propitio Domino illi. Dum per malorum hominum consilium, quod non debueram, de terra vestra in loco nuncupato illo, quam excolere videor, avellere amavi et ipsam terram ad proprietatem scire, et non potui, quod nec ratio præstitit, et vos vel agentes vestri eam ad partem vestram revocastis, vel nos exinde ejecistis, sed postea ad petitionem bonorum hominum nobis eam ad excolendum reddidistis, propterea hanc precariam dominationi vestræ emittimus, ut quando vobis placuerit ut eam teneam, absque ullo vestro præiudicio, quicquid reliqui accolani vestri faciunt, nos reddere spondeamus. Quod si non fecerimus, et in hoc negligentes, tardi, aut contumaces fuerimus, publice per hanc precariam, ac si semper per quinquennium renovata fuisset, condemnati, ut lex præstitit tardis et negligentibus, de ipsa terra nos pontificalium habeatis ejiciendi. Facta precaria ibi sub die illo, anno illo, illo rege.

CLI. *Cessio.*

Latorum legum auctoritas et principum decreta sanxerunt ut unusquisque, dum manet in corpore, de propria quam possidet facultate si quid alteri concesserit, voluntatem suam gestibus aut testibus aut scriptura profiteatur, ut perennibus temporibus inviolata permaneat. Igitur ego in Dei nomine ille tibi fidei nostro cedo a die præsentis, etc. (*Formul. vet., c. 4.*)

CLII. *Transitio cuiuscunque tradere voluerit.*

Latores legum sanxerunt ut qui de jure proprio alicui aliquid tradere voluerit, hoc coram pluribus testibus per scripturam firmiter seriem faciat obligari, ut in ævum inconcussum valeat permanere. Idecirco ego in Dei nomine ille venerabili viro illi. Dono siquidem tibi per hanc chartulam traditionis, sive per festucam atque per andelangum, aliquam rem meam in pago illo, in loco nuncupato illo, super fluvium illum, id est, mansos tantos, cum hominibus ibidem commanentibus vel adspicientibus, cum terris arabilibus, silvis, campis, pratis, pascuis, vel quicquid in ipso loco nostra videtur esse possessio vel dominatio, in ea vero ratione ut ab hac die hoc habeas, teneas, atque possideas, vel quicquid exinde facere volueris, liberam in omnibus habeas potestatem. Et si quis deinceps, quod futurum esse non credo, si ego ipse, quod abiat, aut ullus quislibet de heredibus meis, seu quælibet extranea persona, contra hanc traditionem a me sponte factam aliquam calumniam generare præsumperit, exsolvere faciat dupliciter quantum eo tempore ipsa res valere dignoscitur, et quod repetit nullo modo evindicare prævaleat, sed magis præsens hæc chartula, tam a me quam ab aliis bonis hominibus roborata, omni tempore firma permaneat, cum stipulatione interposita. Actum.

CLIII. *Traditoria de terra*

Veniens homo aliquis nomine ille in pago illo, in loco qui dicitur ille, ante bonos homines qui subter firmaverunt, terram illam, id est, etc. (*Marculf., append., c. 19.*)

CLIV. *Alia traditoria de venditione.*

Notitia qualiter et quibus præsentibus veniens homo aliquis nomine ille missus illustri viri illius super fluvio illo, in loco qui dicitur ille, illum mansum, etc. (*Ibid., c. 20.*)

A

CLV. *Alia traditio.*

Notitia loco traditionis, qualiter vel quibus præsentibus ante eos qui subter firmaverunt, ibique veniens homo aliquis nomine ille illas res vel villas illas, quas ipse ante hos dies per suam epistolam donationis ad monasterium illud in honorem sanctorum illorum constructum, ubi dominus ille abba præesse videtur, a die præsentis ad integrum concessit et confirmavit (jam nomina ill.) per portas et per ostia, et dictam donationem ad missum de supradicto monasterio vel dicti abbatis nomine illum visus fuit per omnia et in omnibus, quantum illa epistola commemorat et insertum est, consignavit, tradidit, et vestivit, et per durpilum et festucam sibi foras exitum alienum vel spoliatum in omnibus esse dixit, et omnia wirpivit, his præsentibus. Actum fuit ibi. Et reliqua.

CLVI. *Alia traditoria.*

Notitia traditionalis, vel quibus præsentibus venit homo aliquis nomine ille ad illum mansum, quem ante hos dies per chartulam venditionis ad filium suum affirmavit per ostium et anatalia, per herbam et vitem et visus tradidisse vel consignasse, et exitum inde se fecit, his præsentibus. Et reliqua.

CLVII. *Carta audientialis.*

Cum in nostra vel procerum nostrorum præsentia homo nomine ille hominem aliquem nomine illum interpellasset, dum diceret quod servo suo nomine illo una cum rauba sua, etc. (*Marculf., l. 1, c. 38.*)

CLVIII. *Judicium evidentalis, sive charta jectiva.*

Veniens ille in nostram vel procerum nostrorum præsentiam, suggestit quod homo nomine ille pagensis venter eum in villa, nulla manente causa, adsalisset, etc. (*Ibid., c. 37.*)

CLIX. *Indiculus regulis de jactiva.*

Ille rex Francorum vir inlustr. Cum nos in Dei nomine in palatio nostro ad universorum causas audiendum vel recta judicia terminandum, etc. (*Marculf., append., c. 38.*)

CLX. *Notitia de homine mortuo.*

Notitia qualiter et quibus præsentibus veniens homo aliquis nom. ill. in pago illo, in loco qui dicitur ille, in mallo publico, ante ipsum comitem, etc. (*Ibid., c. 29.*)

CLXI. *Notitia de servo.*

Notitia qualiter et quibus præsentibus veniens homo aliquis nomine ille in pago illo, in loco qui dicitur ille, seu in mercato, etc. (*Ibid., c. 21.*)

CLXII. *Notitia de servo quem colonus comparat.*

Notitia qualiter vel quibus præsentibus veniens magnificus vir ille die illo in illa civitate in mallo publico ante illustrem virum illum comitem, etc. (*Formul. vet., c. 6.*)

D

CLXIII. *Notitia de colonio*

Notitia qualiter et quibus præsentibus veniens homo aliquis nomine ille in pago illo in mallo publico ante virum ill. comitem vel reliquos, etc. (*Marculf., append., c. 32.*)

CLXIV. *Notitia de colono evindicato.*

Veniens homo aliquis nom. ill. advocatus ill. de monasterio sancti illius vel illius abbatis de ipso monasterio die illo in mallo publico ante illustrem illum virum illum comitem, etc. (*Ibid., c. 5.*)

CLXV. *Alia notitia de colono evindicato.*

Notitia qualiter vel quibus præsentibus veniens homo aliquis nomine ille advocatus sancti illius de monasterio illo et illius abbatis in civitate illa in mallo publico ante illustrem virum illum comitem, etc. (*Ibid., c. 1.*)

CLXVI. *Sacramentale.*

Veniens advocatus sancti illius de monasterio illo, seu et illius abbatis de prædicto monasterio illo, in mallo publico ante industrem virum illum comitum, etc. (*Ibid.*, c. 2.)

CLXVII. *Judicium evindicationis de colono.*

Cum resedissent venerabilis ille abba et industre vir ille in villa illa in pago illo, ubi ille comes esse videtur, per jussionem domini et gloriosi illius regis, etc. (*Ibid.*, c. 4.)

CLXVIII. *Aliud judicium evindicati.*

Ille rex vir industris. Veniens ante nos homo nomine ille tibi in palatio nostro placitum suum legibus custodivit, quod habebat apud hominem aliquem nomine illum, quem per suam festucam ante nos visus fuit adhamisse. Sed nuncupatus ille ad placitum suum non venit, nec ipsum sacramentum juravit, neque juratores sui, nec ullus fuit testator qui sunia auntiasset. Proinde nos taliter una cum fidelibus nostris, id est, illis et reliquis quam pluribus, visum fuimus judicasse ut dum ipse ille tale sacramentum habuit adfirmatum, et ipsum nullatenus juravit, nec ipse nec juratores sui, sed exinde se jectivum in omne dimisit, propterea jubemus ut dum hanc causam sic actam vel perpetratam esse cognovimus, ut ipse ille ipsas res in loco illo contra superius nuncupatum illum omni tempore habeat evindicatas atque ejudicatas, et sit inter ipsas postmodum ex hoc omnique tempore sublata causatio. Datum quod fecit mensis illi. dies tantus.

CLXIX. *Judicium seu notitia.*

Dum resideret comes ille in mallo suo publico ad universorum causas audiendas vel recta judicia definienda, ibique veniens advocatus illius episcopi aliquem hominem nomine illum interpellabat, dum diceret eo quod de capite suo legibus esset servus ipsius Ecclesie vel ipsius episcopi, et propter hoc de ipso servitio negligens atque jectivus adesse videretur quod genitor suus vel genitrix sua aut avus suus aut avia sua fecerunt. Sed ipse vir præfatus in præsentem adstabat, et hanc causam in omnibus denegabat, quod nec ipsi episcopo nec ipsi ecclesie Dei secundum legem nullum servitium agere deberet, eo quod de parte paterna aut de materna secundum legem ingenus esse videretur. Sed ipsi scabini, qui tum ibidem aderant, ei visi fuerunt judicasse ut supra noctes quadraginta cum duodecim Francis, sex de parte paterna, et sex de materna, in Ecclesia illa jurare debuisset quod de parte paterna aut de materna secundum legem Salicam ingenus esse videretur. Ipsi vero noctibus explevis, venientes utique ad ecclesiam illam, visus est ipse homo esse jectivus, eo quod non potuit ipsum sacramentum experire sicut ei fuit judicatum.

CLXX. *Notitia de terra evindicata.*

Notitia qualiter vel quibus præsentibus veniens venerabilis vir ille abba de monasterio illo, die illo, in loco illo, ante illustres viros magnificos, etc. (*Marculf.*, *append.*, c. 7.)

CLXXI. *Indiculus si quis in præsentia regis auctor fuerit.*

Ille rex illi comiti. Veniens ille aut missus ipsius in persona sua ibi in palatio nostro, clementie regni nostri suggestit quod homo aliquis nomine ille villam suam illam in pago illo, quicquid ibidem visus fuit tenuisse, per venditionis titulum accepta pecunia sua eidem visus est distraxisse, et ea ad præsentem possidere videtur. Sed dum et ipse ille ad præsentem adstabat, interrogatum est ei a nobis vel a proceribus nostris si ipsam venditionem, quam ipse ille de suprascripta re in præsentem proferebat, de nomine ejus fecisset, aut memoratam rem vendidisset, aut auctor eidem esse voluisset. Sed taliter in nostra

A præsentia memoratus ille professus est, quod et ipsam venditionem fecerat, et pretium de suprascripta re, quod ipsa venditio continebat, acceperat, et auctor eidem ex hoc et ad præsentem et inantea, si ei necessitas contigisset, et erat et esse volebat. Ideo dum taliter coram nobis professus est, per præsentem jubemus ac decernimus præceptum ut memoratus ille ipsam villam in jam dicto loco in integritate, et quicquid per ipsam venditionem accepisset, absque contrarietate vel repetitione filius aut heredum suorum quieto ordine debeat possidere, vel quicquid exinde facere ipse aut heredes sui de-reverius, libero potiatu arbitrio.

CLXXII. *Notitia de cruce evindicata.*

Dum et omnibus non est incognitum qualiter veniens homo aliquis nomine ille ante vicarium industris viri illius comitis, etc. (*Formul. Bignon.*, c. 12.)

CLXXIII. *Notitia sacramentalis.*

Notitia qualiter et quibus præsentibus veniens homo aliquis nomine ille in pago illo in basilica sancti illius, ubi plurima sacramenta percurrere videntur, ante virum magnificum illum, etc. (*Marculf.*, *append.*, c. 35.)

CLXXIV. *Notitia de herbis maleficis.*

Notitia qualiter et quibus præsentibus veniens femina aliqua nomine illa in pago illo in mallo publico, in basilica sancti illius, ante illos et illos et alios quamplures bonos homines, etc. (*Ibid.*, c. 34.)

CLXXV. *Cautio de clavibus.*

Dum et pluribus hominibus est patefactum qualiter in Dei nomine ille veniens in placitum ante quamplures bonos homines adversus hominem nomine illum repetebat ei dum diceret, etc. (*Formul. Bignon.*, c. 13.)

CLXXVI. *Indiculus regalis.*

Ille rex Francorum vir industris magnifico comiti illi. Cognoscas quia iste præsentis, missa petitione, nobis suggestit quod homo aliquis nomine ille res suas in vestro ministerio, etc. (*Marculf.*, *append.*, c. 30.)

CLXXVII. *Item alius indiculus.*

Domini sanctis in Christo Patribus omnibus episcopis, seu et venerabilibus omnibus abbatibus, atque industris viris, seu et viris magnificis domesticis, vicariis, centenariis, etiam paribus et amicis nostris, seu et missis nostris discurrentibus, ille rex Francorum vir industris. Cognoscatis quod iste præsentis ille ad nos venit, et nostram commendationem expetivit habere, et nos ipsum gratanti animo recepimus vel retinemus. Propterea omnino vos rogamus atque jubemus ut neque vos, neque juniores, neque successores vestri ipsum vel homines suos, qui ad ipsum legitime spectare videntur, inquietare, nec condemnare, nec de rebus suis in ullo abstrahere, nec dismanire præsumatis, nec facere præcipiat. Et si talis causa adversus eum surrexerit aut orta fuerit (... et ibidem adimpletis vos absque eorum in quo dispendio minime delinita fuerit, quod ante nos separare vel re-ervatas...) et talis causa ante nos finitivam accipiat sententiam. Et ut certius credatis, manu nostra subter firmavimus, et de anulo nostro sigillavimus.

CLXXVIII. *Mandatum.*

Domino fratri illi. Precor et supplico dominationi vestre, dum et causam pro alode (aut qualemcumque) cum homine nomine illo in palatio aut ubilibet habere videor, etc. (*Marculf.*, l. II, c. 31.)

CLXXIX. *Alio modo.*

Magnifico fratri illi, ego ille filius illius. Rogo, supplico, atque tux caritati injungo ut ad vice-

avitatem illam adeas, et donationem illam, etc. *A* *il. vet.*, c. 2.)

C. Mandatum qualiter maritus negotium uxoris prosequatur.

et humana prodit utilitas, et lex Romana it, ut quicumque uxoris suæ negotium fuerit itas, quamvis maritus sit, nihil aliud agat, etc. *il. vet.*, c. 20.)

CLXXXI. *Aliud mandatum.*

luc magnifico fratri illi, ego ille. Omnibus betur incognitum qualiter me senectus adgratiam domat, ut causas meas minime varosequi vel admallare. Propterea precor et o caritati tuæ, etc. (*Marculf.*, *append.*,

CLXXXII. *Aliud mandatum.*

bus institutum est et consuetudine per tem- *B* servatum et quicumque advocatum instruere mandato legaliter dato atque sollemniter con- sium instruere debeat, etc. (*Ibid.*, c. 9.)

CLXXXIII. *Aliud mandatum.*

allico fratri illi, ego ille. Omnibus non habetur tam quam me gravis aegritudo domet, ut elec- tum meam minime valeam procurare. Propterea ritatem tuam ut propter Deum de rebus meis mea elemosynam facere vel dispensare de- ro hoc trado tibi a die presente omnes res i pago illo, in loco cujus vocabulum est ille, terris, mansis, domibus, aedificiis, quantum- visus sum tenere, totum et ad integrum, i dici aut nominari potest, tam de alode, aut aparato, vel de quolibet adtractu, in qui- que pagis aut territoriis visus sum habere, i ad integrum, rem inexactam, per meos i aut andelangs, per hoc mandatum ad meam synam faciendam in pauperes vel sacerdotes

ne formulam de modo conficiendarum episto- *C* formatarum tribuit Attico episcopo Philippus s, tomo VIII Concil., pag. 1892. Illam cor- s ad Editionem Labbei. *Sirmundo* quæ includatur intra parentheses,

tibi trado, ut quicquid exinde egeris gesserisve, apud me in omnibus et ex omnibus ratum et aptum atque transactum delinitumque esse cognoscas. Et, quod nec fieri credo, si ego ipse aut aliquis. Et reli- qua.

CLXXXIV. *De formatis [epistolis].*

Græca elementa litterarum numeros exprimere nullus qui tenuiter Græci sermonis notitiam habet ignorat (*Sirmond.*, *Conc. Gall.*, tom. II, p. 663, 664). Ne igitur in faciendis epistolis canonicis, quas mos Latinus formatas vocat, aliqua fraus falsitudinis temere præsumeretur, hoc a Patribus cccxviii Nicææ congregatis saluberrime inventum est et constitutum, ut formatæ epistolæ hanc calculationis seu supputationis habeant rationem; id est, ut adsumantur in supputationem prima Græca elementa Patris et Filii et Spiritus sancti, hoc est, II. Γ. Α. quæ elementa octogenarium quadragesimum et primum signifi- cant numerum. Petri quoque apostoli prima littera, id est, Π, qui numerus octoginta significat; ejus qui scribit epistolam, prima littera; cui scribitur, secun- da littera; accipientis, tertia littera; civitatis quoque de qua scribitur, quarta; indictionis quoque, id est, temporis qui fuerit numerus adfirmatur. Atque ita his omnibus litteris Græcis, quæ, ut diximus, nume- ros exprimunt, in unum ductis, quæcunque collecta fuerit summa, epistola teneat, hanc qui suscipit, omni cautela requirat expresse. Addat præterea se- paratim in epistola etiam nonagenarium et nonum numerum, (h qui secundum Græca elementa signifi- catur.

Litteræ commendatiivæ.

Sancto et Deo amabili Magnoni (*Sirmond.*, *Conc. Gall.*, t. II, p. 665), dono Dei archiepiscopo ex Senonica urbe. Ego enim in Dei nomine Ebroinus, dono Dei archiepiscopus ex Biturige urbe, etc. (*Marculf.*, *append.*, c. 12).

sic leguntur : « ... qui, secundum Græca elementa, significat AMIIN. » Videnda est Nota Sirmondi in numeros qui in formatis observabantur (*Concil. Gall.*, tom. II, p. 661.)

FORMULÆ ANDEGAVENSES.

MONITUM.

formulas ex antiquissimo Codice Weingarten- *D* inœvia monasterii edidit Mabillonius tomo IV n Analectorum. Illas reperit sub hoc titulo : isti nomine incipiunt *Dictati*. Has tamen for- Andegavenses appellat, propterea quod ex illis provinciæ expressæ sint ab eo qui eas munes formulas, detractis nominibus pro- redegit, retinendo passim nomen Andecavis s. In fine formularum hæc exstabat clausula : *spis mundi usque ad passionem Christi v mil- xviii anni fuerunt. Abinde peractis regnum s, Chlothario, Theodorico, et Childerico, a initio anni sunt v millia dccclxxx, in anno tertio rico regis.* His verbis tempus scripti Codicis s exemplaris, nempe annum tertium Theo- Fertii, filii Chlodovei Junioris, designari pu- tabillonius; atque ideo, cum in iisdem for- Childerberti regis nomen semel occurrat, i ad Childbertum Tertium revocandas esse, quæ ante ejus regnum exaratae sint; nec ad

Childbertum Secundum referendas, quippe cujus nulla apud Andecavos fuerit auctoritas; sed eas Childerberti Primi temporum et principatus esse assi- gnandas conjiciebat. Verum hanc sententiam muta- vit in Supplemento Librorum de Re diplomatica, in quo has formulas recedendas curavit. Ibi enim Co- dicem Weingartensem anno tertio Theodorici iv exaratum putat, nomenque Childerberti regis in for- mulis non semel expressum, vel de Childerberto Primo, vel saltem de Childerberto Tertio intelligi posse. Omnes Codicis nævos, quos sanare facile erat, retinuit Mabillonius, doctorum virorum exem- plum secutus, imo veterum instrumentorum scri- pturæ rationem, ut constat ex libro i et vi de Re diplomatica. Abstinnit a fusioribus notis, quoniam loca, si qua sunt difficiliora, satis explicant eruditæ Bignonii notæ in Marculfum. Hæc collectio continet formulas LIX, in quibus lex Romana, consuetudo pagi, et principalis seu regalis potestas, sæpe me- morantur.